

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

वर्ष ३० अंक ८ आवण (जुन) पूर्णिमा

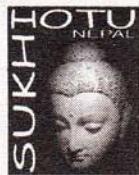

श्री ५ महाराजाधिराज जानेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव भिक्षुसंघबाट महापरित्राण पाठ पछि
आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरद्धारा पवित्र परित्राण सूत्र-धागो र
जल ग्रहण गरिबक्सदै ।

आनन्द भूमि

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक

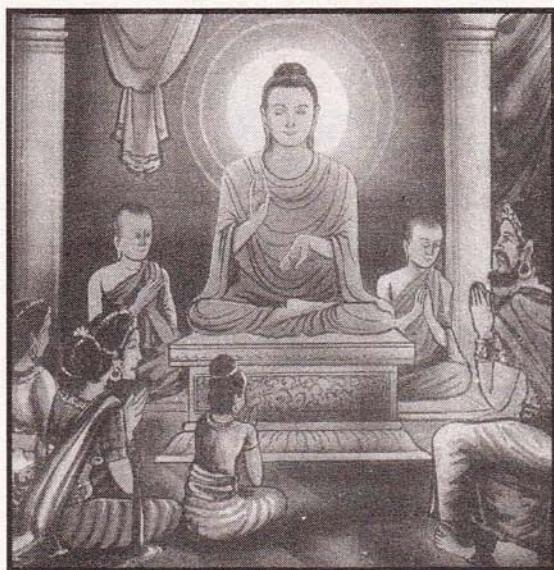

२०५९ आवण युनिट
बु.सं. २५४६

वर्ष ३० अंक ४
ने.सं. ११२२

The Ananda Bhoomi (Year 30, Vol. 3)
A Buddhist Monthly : July 2002

बौद्ध वचन

यो मातरं पितरं वा जिणकं गत योद्धनं ।
पहुसन्तो न भरति. तं जङ्गा वसलो इति॥

जसले बूढाबूढी आमाबाबाहरुलाई
आफूसंग छँदा छँदै पनि उपस्थान
गर्दैन, खाउने पिलाउने गर्दैन त्यो
व्यक्ति चाणडाल नीच हो ।

-वसल सूत्र

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

प्रमुख सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप महास्थाविर (अध्यक्ष, आ.कु.विहार)

निवैशक

सम्पादक
कोण्डन्य

सह-सम्पादकहरू

भिक्षु निग्रोध विश्व शान्ति विहार, ४८२९८४
राजु महर्जन (गःछै, ५३७८८१)

विशेष सहयोग
त्रिभुवनघर तुलाघर, भुट्टखेल, ४६३३००

सल्लाहकारहरू
भिक्षु धर्मसूत्रित (सचिव, आ.कु.वि.गुठी)
तीर्थ नारायण मानन्दर (अध्यक्ष आ.कु. दायक सभा)

कला समायोजक
फल्समान शाक्य, ओकुबहाल, ५३१४४८

कम्प्यूटर सज्जा
राजु गौतम "आँशू", मदन लाल श्रेष्ठ, दीपक महर्जन
प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी

प्रमुख व्यवस्थापन तथा सह-प्रकाशक
सुखी होतु नेपाल

वितरण व्यवस्थापन
संघरत्न डंगोल, राकेश महर्जन, राजेन्द्र

आर्थिक व्यवस्थापन

विनोद महर्जन, उत्तमधर महर्जन, सुरज महर्जन, सुरेश महर्जन

सहयोगीहरू

बुढ जयन्ती समारोह समिति (श्रीघ.), नरेश वज्राचार्य (बुट्टल), हरिगोपाल महर्जन, गंगाराम महर्जन, सरिता अचाले अनागारिका करणावती, सुनकेशरी श्रेष्ठ (वनेपा), अजय शाक्य, माईकल श्रेष्ठ, विकास तामाड।

सम्पर्क कार्यालय

सुखी होतु नेपाल

बुढ विहार भूटीमण्डप, पो.व.न. १९३, काठमाडौ
फोन/फैक्स २२६७०२/४८२९८४ E-mail : sukhi@ntc.net.np

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गराई ।

गताङ्कमा प्रकाशित आनन्द भूमि

आनन्द भूमि

The Ananda Bhoomi

प्रेससभी चालूलो लेख वार्तालाई प्रकाशन

२० वर्षे अंतरालमा आनन्द भूमिको दर्शन जर्मन

विषय सूची

विषय	लेखक	पृष्ठ
बौद्ध साहित्यमा...	श्रामणेर खेमिक	४
जीवनको प्रत्येक...	आर. वि. बन्द्र	५
किनशोक....	श्रा. उत्तम	१०
बुद्धवाद र.....	मातृका पौड्याल	११
कुशीनगरको यात्रा	घनश्याम राजकर्णिकार	१३
आभा	सम्यक सम्बोधि प्राणपुत्र	१५
गुँला बहिद्वा...	ज्ञानेन्द्र शाक्य	१६
भगावान बुद्ध र...	मेघनाथ रिमाल	१९
बुद्ध शिक्षा	उदय भद्र	२२
सम्यक सम्बुद्ध	वीणा कंसाकार	२३
सम्बोधन.....	माधवी	२४
मायादेविया म्हगस	बुद्धरत्न शाक्य	२४
The Changing	Dr. Bhikhu Sugandha	२५
बौद्ध गतिविधि	सुखी होतु डेस्क	२८

*Best wishes to all
living beings*

Ajay Emporium

Naghali Tole
Kathmandu, Nepal

*May all being be
Happy & Well.*

Dampa
Enterprises

Tibetan Raw Wool,
Pashmina & Silk Yarn
Wholeseller

Tel : 270828 (Off.) 272945 (Res.)

Fax : 278926, 484129 (Show room)

Mobil : 981020922

Swayambhu (Ring Road)

Kathmandu 15, Nepal

सम्पादकीय

दोश्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन.

आउंदो मंसिर १४, १५ र १६ मा दोश्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन गर्ने तथा प्रत्येक पाँच वर्षमा ५०,००० अमेरि की डलर राशी भएको अन्तर्राष्ट्रिय लुम्बिनी पुरस्कारको थालनी गर्ने कुरा श्री ५ को सरकारले घोषणा गरेको छ। स्वयं प्रधान मन्त्रीको अध्यक्षतामा १५१ सदस्यीय मूल समारोह समिति समेत गठन भैसकेको छ। चार वर्ष अगाडी पनि लुम्बिनीमा प्रथम विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन विना शिखर नेताहरूको सहभागितामा सम्पन्न भएको थियो भने डेढ वर्ष अगाडी मात्र पनि अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनको आयोजना गरिएको थियो। दुबै सम्मेलनहरूमा घोषणा पत्र जारी गरी लुम्बिनीको लागि ठूला ठूला योजना तर्जुमा गर्ने १४ बुँदे घोषणापत्र समेत जारी गरेको कुरा कसैले बिसेका छैनन्। तर घोषणा भए अनुरूप त्यसलाई व्यवहारमा कार्यरूप दिई कार्यान्वयन पक्ष कहाँ पुगीरहेको छ त ? यो जन असन्तोष प्रश्न हो ।

सम्मेलनलाई राजनीतिक स्वार्थ भन्दा धेरै माथि राख्ने तर्फ सबैले सोच्नु हितकारी हुन्छ भन्नुमा दुईमत हुन्न । सम्मेलनलाई औपचारिकतामा मात्र सीमित गरिनु हुन्न । दोश्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलनले बौद्ध जगतमा नयाँ अध्याय थप्ने तथा विश्व सम्पद लुम्बिनीको जरोना गर्ने कार्यमा सुनौलो कार्य गर्न उर्जा मिलोस् भन्ने आनन्दभूमि शुभकामना व्यक्त गर्दछ ।

आगान्द भूमिलाई निरन्तरता कसरी दिने ?

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक रूपमा विगत ३० वर्ष अधिदेखि निरन्तर रूपमा प्रकाशित हुदै आइरहेको कुरा सबैलाई थाहा भएकै कुरा हो । विशेषतः पाठकहरूलाई बुद्ध, बुद्धधर्म, बौद्ध-दर्शन, संस्कृत इवं इतिहास सम्बन्धी जानकारी दिने तथा बौद्ध गतिविधिहरूलाई प्रकाश पार्दै आइरहेको छ । यस मासिकलाई अद्यावधि सम्म निरन्तर रूपमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष रूपमा प्रकाशित गर्ने कार्यमा आ-आप्नो क्षेत्रबाट जे जति सहयोग भए, सहयोग भइरहेछ त्यसलाई सन्हानीय नै भन्नुपर्छ ।

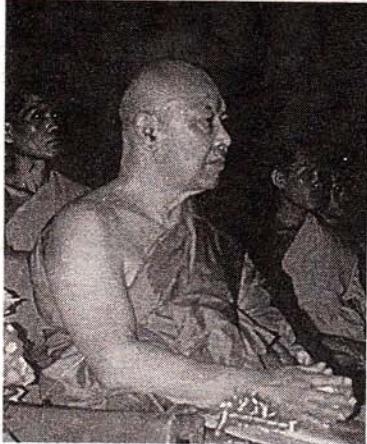
वर्तमान परिप्रेक्षमा आनन्दभूमिलाई पाठकहरू समक्ष आकर्षक रूपमा सुखीहोतु नेपालले प्रमुख व्यवस्थापन इवं सहप्रकाशक भई १२ अंकसम्म आकर्षक रंगीन पृष्ठमा प्रकाशित गर्ने कार्य सम्पन्न गरेको यहाँहरूलाई थाहा भएको हो । आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा प्रमुख प्रकाशक भई प्रकाशन भइरहेको आनन्दभूमि केही वर्ष अगाडीदेखि प्रकाशनमा देखिएका विविध समस्यालाई समाधानका उपाय खोजीमा रहेंदा गतवर्ष आनन्दभूमि वर्ष २९ अंक ४ देखि सुखीहोतु नेपाल र आनन्दकुटी विहार गुठी बीच सम्झौता भएको थियो । सम्झौता बमोजिम सुखीहोतु नेपालले पुरानै स्वरूपमा आनन्दभूमिलाई प्रकाशित गर्नु थियो र पनि सुखीहोतुले यसलाई परिमार्जित रूप दिन १२ महिना रंगीन पृष्ठमा प्रकाशित गर्न सक्यो ।

पुरानो स्वरूप भन्दा परिमाण र गुणमा अभिवृद्धि भएको कुरा पाठकहरूबाट प्रतिक्रिया पाउनु अस्वाभाविक होइन । तर त्यसरी आनन्दभूमिलाई सम्पूर्ण एक वर्ष रंगीन पृष्ठमा प्रकाश गर्ने कार्यमा धेरै मेहनत गर्नु परेको छ । सुखीहोतु नेपालका सदस्यहरू स्वयम सेवकको रूपमा कार्य गर्दैछन् । समस्या बुझेनेहरूले साथ दिई सहयोग पनि गरिरहेका छन् भने नवबुझेनेहरू व्यापारिक दृष्टिकोणले पैसाको खेती गर्दैछन् भनी भ्रमको खेती गर्दैछन् । जुन अत्यन्तै दुःखदायी विषय हो । वस्तुतः सुखीहोतु नेपालले एकवर्षको सम्झौता गरेको थियो, नविकरण हुन सकिरहेको छैन र आश्वासन पाएर नै पत्रिकालाई निरन्तरता दिने कार्य भइरहेको छ ।

'आनन्दभूमि' लाई जसरी हुन्छ निरन्तरता दिनुपर्छ भन्ने हाम्रो मान्यता र अभिमत रहेको छ । तर यसलाई निरन्तरता दिन सबैको सहयोगको खाँचो रहेको छ । हामीले विज्ञापनबाट यसलाई परिमार्जित रूप दिने प्रयास गरिरहेका छौं तर यसलाई दिगो बनाउने कार्यमा कठीनता देखिएको छ । सुखीहोतुले आनन्दकुटी विहार गुठी समक्ष आनन्दभूमि अरु कसैलाई चलाउन दिए पनि केही हाम्रो आपत्ति नहुने व्यहोरा जानकारी गराइसकेका छौं । बस यसलाई निरन्तरता दिनु छ, जो कसैले पनि व्यवस्थित रूपमा प्रकाशन गर्दै जाँदा बुद्धशासनिक क्षेत्रलाई टेवा हुनेछ । यसउसले 'आनन्दभूमि' लाई यहाँहरू सबैको सहयोगको खाँचो छ । हामी यहाँहरूको सहयोगको अपेक्षा गर्दछौं ।

बौद्ध साहित्यमा आचार्य भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरको योगदान

सन्दर्भ १२ औं अमृतानन्द
गुणानुस्मरण दिवस

साहित्य
एउटा मानवीय अभिव्यक्ति हो, जसलाई अन्य प्राणीहरूले व्यक्त गर्न सक्दैन। आफ्ना मनमा लागेका खुलदुली, भावना, विचार, अनुभवको संगालो अरु सामू प्रस्तुत गरी साहित्य

सृजना गरिन्छ। यसरी साहित्य सृजना गर्दा व्यक्तिको व्यक्तित्व बढ्न जान्छ र समाजमा उसको स्थान साधारण व्यक्तिको भन्दा निकै माथि उठ्छ। यसरी नै आफ्नो साहित्यिक प्रतिभालाई अरुका सामू प्रस्तुत गरी समाज र देशका मानिसहरूमा विशिष्ट छोइन सफल व्यक्तिहरूमध्ये एक हुनुहुन्छ, भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर।

प्रभावशाली व्यक्तित्व, बहुमुखी प्रतिभाका धनी भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर नेपालको थेरवाद शासनमा

□ श्रामणेर खेमिक, विश्वशान्ति बौद्ध शिक्षालय

चम्पिकला ताराको रूपमा उदयमान हुनु भयो। उहाँ जस्ता प्रतिभाशाली व्यक्तिको जन्म शायद शताब्दीमा एकैपल्ट मात्र हुन्छ जस्तो लाग्छ। राष्ट्रमा प्रतिभावान् व्यक्तिहरूको भन्दै-भन्दै लोप हुन लागिसकेको त्यस ताका यस्ता लौहपुरुषको जन्म वि.सं. १९६७ सालमा रमणीय सुन्दर पहाडहरूका बीचमा अवस्थित पात्या तानसेनमा लालकाजी नामक बालकको रूपमा पिता हीराकाजी शाक्य र माता टीकामाया शाक्यको कोखबाट भयो। १० वर्षको उमेरमा नै माता पिता गुमाउन पुगेका उहाँ त्यसबेला बरालिएर यताउता हिड्न थाल्नुभयो। यसरी यताउता भौतारिने क्रममा सन् १९३५ मा कुशीनगरमा सर्वप्रथम उहाँले सजीव भिक्षुको दर्शन गर्ने सुअवसर प्राप्त गर्नुभयो। यसै बेला उहाँको मनमा भिक्षु हुने इच्छाको बीजारोपण भयो। त्यसपछि बुद्धधर्म सम्बन्धि केही पुस्तकहरू अध्ययन उहाँले गर्नुभयो। केही समयपछि भिक्षु चन्द्रमणि महास्थविरको उपाध्यायत्वमा श्रामणेर प्रवर्जित हुनु भयो।

श्रामणेर हुनु भएको लगतै उहाँले विभिन्न स्थान, देश देशान्तर भ्रमण गर्नु भयो र त्यहाँ जानुभई बुद्धधर्म, बौद्ध साहित्यको गहन अध्ययन गर्नु भयो। उहाँले पालि साहित्य, अङ्ग्रेजी, सिंहली भाषाहरूमा उच्चशिक्षा हासिल गरी त्यसमा निपुण हुनु भई पालि आचार्य हुनु भयो। यसरी आफ्नो अध्ययन पूरा गर्नु भई उहाँ आफ्नो देशमा लोप भइसकेको

May all being be happy and well.

बैंक अफ काठमाडू लिमिटेड
Bank of Kathmandu Ltd.

New Road, P.O. Box : 9044 Kathmandu, Nepal
Tel : 231556, 231557, 231558, 231674, 231575,
Fax : 223279, Tlx : 2820 BOK NP
SWIFT : BOKLNPKA, E-mail : moti@bok.com.np

थेरवाद बुद्ध धर्मलाई पुनः जागरण त्याउन स्वदेश फर्कनु भयो ।

भिक्षु अमृतानन्द महास्थाविरले अनेकौं सराहनीय कार्यहरू गर्नु भएको छ । यदि उहाँले गर्नुभएको अनेकौं कार्यहरूबाट चुनेर एउटा मात्रै पनि कार्यको बयान गर्ने हो भने त्यसबाट मात्रै ठेलिका ठेलि पुस्तक निकाल्न सकिन्छ । अरुका पुस्तकमा लेख्नु भएको भूमिका मात्रले पनि सिंगै पुस्तक तयार पार्न सकिन्छ, उदाहरणको लागि 'उभयपातिमोक्ष' मा भएको भूमिकालाई लिन सक्छौं । तर पनि ती कार्यहरू मध्ये सबैभन्दा दिगो रहने र प्रत्येक जनमानसका दिलो दिमाग, मानसपटलमा प्रभाव पार्ने कार्य चाहिं त्रिपिटकका अनुवादित र लिखित ग्रन्थहरू नै हुनेछन् ।

सर्वप्रथम काठमाडौंको किण्डोलमा बस्नुभई त्यसताकाको राणाहरूबाट आउने खतराको पनि प्रवाह नगरी बुद्धका अमृतमय वाणीहरू अन्धकारमा परेका जनतालाई दिन थाल्नु भयो । यस्तो कार्य गरेको देखेर भिक्षुहरूलाई देश निकाला गरियो । सबै भिक्षुहरू सारनाथमा आइयुगे त्यहाँ उच्चन्द्रमणि महास्थाविरको अध्यक्षतामा धर्मोदय सभाको स्थापना उहाँले गर्नु भयो । सचिव पदमा बस्नु भई निष्काशित भिक्षुहरूलाई स्वदेश फर्काउने कार्यमा उहाँ लाग्नुभयो । यसै संस्थाको स्थापना संगसँगै धर्मोदय पत्रिकाको पनि प्रकाशन गर्नु भयो । यस पत्रिकामा धार्मिक विषय र साहित्यिक महत्वपूर्ण क्राहरू छाप्न थाल्यो । यस्का निन्ति उहाँ आफैले पनि अनेकौं लेख छाप्नु भयो र अन्य भिक्षुहरूलाई पनि अभिप्रेरित गर्नु भयो जसको कारण बुद्धधर्म र बौद्ध साहित्यिक सेवाको बीजारोपण हुनु गयो ।

त्यसपछि उहाँले आफ्नो ठूलो प्रयासमा निष्काशित भिक्षुहरूलाई स्वदेश भित्र्याउन सफल हुनु भयो र निभ्न लागिसकेको बत्तीलाई फेरि बाले भैं यसबाट भिक्षुहरूमा नयाँ जोश र जाँगर उत्पन्न भयो र उनीहरू पुनः बुद्ध-धर्म र बौद्ध साहित्यको प्रचार र विस्तार गर्न लागिपरे यसरी धर्म र बौद्ध साहित्य पुनः प्रचार हुनुको प्रमुख श्रेय उहाँलाई जान्छ ।

त्यसपछिका दिनहरूमा उहाँले विभिन्न बौद्ध साहित्यिक कृतिगत योगदान दिई जानु भयो । २००७ सालमा उहाँले अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको स्थापना गर्नु भयो ।

जसको स्थापनाले नव प्रतिभाशाली भिक्षुहरूको प्रवेश हुन थाल्यो । जसबाट धर्म, विनय र बौद्ध साहित्यको विकासमा उल्लेखनीय प्रगति भयो । उहाँकै कारणले नेपालमा बुद्ध धर्म र बौद्ध साहित्यमा युगान्तकारी परिवर्तन आयो । बुद्ध धर्म र बौद्ध साहित्यले आशातीत प्रगति गर्न थाल्यो ।

सुविख्यात साहित्यकार भिक्षु अमृतानन्द महास्थाविरले वास्तवमा पालि त्रिपिटकमा मात्र सीमित र हि रहेको बुद्धोपदेशित ज्ञानका ढुकुटीलाई सर्वसाधारण जनताका लागि खोल्ने काम गर्नुभयो । पालिभाषाको ज्ञानको अभावले नेपाली मात्रको लागि नेपालकै सुप्रत्र सिद्धार्थ गौतमका बारेमा जान्न हिन्दी र अङ्ग्रेजी भाषामा भरपर्नु पर्ने बाध्यता रहेको बेला उहाँले त्यसलाई नेवारी र नेपालीमा अनुवाद गरी ठूलो गुण लगाउनु भएको थियो । साथै बौद्ध साहित्य विकासमा पनि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु भएको छ ।

उहाँले जम्मा ५२ नेपाली, ५३ नेवारी र ३ अङ्ग्रेजी गरी जम्मा ७८ वटा पुस्तकहरू प्रकाशित गर्नुभयो । साथै फुटकर लेखको संख्या त उहाँको अनगिन्ति नै छन् । यसरी उहाँले बौद्ध साहित्यिक ग्रन्थहरू प्रकाशित गरी नेपाली साहित्यमा समेत भिन्न कक्ष नै तयार पार्नु भएको छ र बौद्ध साहित्यको ज्ञान अध्ययन गर्न खोज्ने जिज्ञासुहरूलाई एउटा अमूल्य निधि नै फेला पारिदिनु भएको छ ।

नेवारी वाङ्मयमा अनुवादित साहित्यको ठूलो स्थान छ । त्यसमा पनि अन्यविधामा भन्दा बुद्धधर्मको पहिलो स्थान रहेको हामी पाउँछौं । यसरी बुद्ध धर्मको, बौद्ध साहित्यको पहिलो स्थान हुनुको एउटा कारण उहाँको बौद्ध साहित्यिक देन पनि हो । यसरी हेर्ने हो भने वहाँको बौद्ध साहित्यिक योगदानले नेपाली र नेवारी दुवै साहित्य भण्डार सदैव उहाँप्रति ऋणी भइरहनेछ । यदि उहाँको योगदान नभएको भए बुद्ध धर्म र बौद्ध साहित्यको अध्ययन गर्न, ज्ञान हासिल गर्न शायद अर्को शताब्दीसम्म पर्खनुपर्ने थियो होला । भारतका महापण्डित राहुल सांस्कृत्यायनले हिन्दीमा जति बौद्ध ग्रन्थहरू प्रकाशित गर्नुभयो । सोही अनुरूप उहाँले पनि नेवारी र नेपालीमा धेरै जसो बौद्ध ग्रन्थहरू निकाल्नुभयो । उमेरको ढल्काइ सँगसँगै गिर्दो स्वास्थ्यको पनि कुनै पर्वाह नगरी अविरल रूपमा उहाँले अरुनै अध्ययन, अनुसन्धान, विद्वता, परिश्रम, विवेचनाद्वारा विशाल समुद्र जस्तै अथाह गम्भीर त्रिपिटकबाट आफूलाई

आवश्यक पर्ने कुराहरू बटुल्नु, फाडिफाडिकन, केलाई सुपाच्य बनाउनु चानचुने कुरो होइन । यो उहाँको मौलिकता र दृढताको परिणाम हो ।

समूहगत रूपमा निरन्तर बौद्ध ग्रन्थहरू उहाँले प्रकाशन गर्नुभयो । बुद्धकालीन ब्राह्मण, बुद्धकालीन परि ब्राजक, बुद्धकालीन गृहस्थी, बुद्धकालीन महिला, बुद्धकालीन श्रावक-श्राविका, बुद्धकालीन राजपरिवार आदि वहमूल्य ग्रन्थहरू प्रकाशित गरी बौद्ध साहित्यलाई धनी बनाउनु भयो । यसरी छुट्टाछुट्टै ग्रन्थ तयार गर्नु नयाँ दिशामा थालिएको नौलो साहसिक अभियान नै हो ।

दक्ष नेपाली विशुद्ध बौद्ध जनशक्ति उत्पादन गर्ने हेतुले स्थापित नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको स्थापनामा पनि उहाँको भूमिका अतुलनीय छ । नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको पहिलो पाठ्यक्रम निर्माणमा उहाँकै पुस्तकहरू राखिने व्यवस्था गरियो । यसका साथै बौद्ध परियतिका विद्यार्थीहरूलाई परियति पढ्न अभिप्रेरित गर्नुहुन्यो । साथै उहाँ आफैले पनि अध्यापन कार्यमा समेत संलग्न हुनुभयो । यसबाट कथै नवप्रतिभाहरू प्रस्फुटन भए र बौद्ध साहित्यको विकासमा प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्यायो ।

उहाँले आनन्दकुटी विहार नजिकै आनन्दकुटी विद्यापीठ नामक एउटा बोर्डिङ स्कूलको स्थापना गर्नुभयो । यसको स्थापना सँगै बौद्ध साहित्य र बुद्ध धर्ममा नवजागरण ल्याउने कामको थालनी भयो । यसका साथै उहाँकै सक्रियातामा आनन्दकुटी विहार गुठी नामक गुठीको स्थापना भयो ।

उक्त गुठीले अनेकौ बौद्ध ग्रन्थहरू, साहित्यहरू प्रकाशन गर्नुमा टेवा पुऱ्याएको छ । यसै गुठीको तर्फबाट बुद्ध धर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिका आनन्दभूमि प्रकाशन कार्यालाई निर त्तरता दिई आइरहेको छ । यस पत्रिकाले नयाँ लेखकहरूलाई बौद्ध साहित्यिक भण्डार भरिभराउ बनाउन हरेक क्षण उर्जा दिईरहेको छ । यसबाट पनि धर्म र बौद्ध साहित्य विकासमा प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याएको छ ।

बौद्ध साहित्य, धर्मको विकास, व्यवस्थापनमा व्यापकता आओस भन्ने हेतुले उहाँले आफ्नो सक्रिय सहभागिता, संगठन र क्रियाशीलताको आधारमा धर्मोदय सभाको तत्वाधानमा श्री ५ को सरकारको सहयोगमा चौथो र पन्थौ विश्व बौद्ध सम्मेलन गराउनु भयो । यस सम्मेलनमा उहाँले विभिन्न देशका गन्य मान्य जनहरू, विद्वान वर्ग, पण्डितहरूलाई निमन्त्रणा गर्नुभयो र सोही अनुरूप उहाँहरूले पनि आफ्नो सक्रिय सहभागिता त्यसमा देखाउनु भएर नेपाली बौद्ध साहित्य र धर्मबारे ज्ञान प्राप्त गर्नुभयो । यसबाट बुद्ध धर्म र बौद्ध साहित्यको मात्र नभई नेपालकै कीर्ति विश्वमा फैलिने कार्य भयो ।

उहाँले आफ्नो क्षमता र बुद्धिले भ्याएसम्म बौद्ध साहित्यको उत्थानमा दिगो ज्यान समेत दिनु भई लागि पर्नुभयो । यसका लागि उहाँ राष्ट्रिय स्तरमा मात्र सीमित रहेनन् परन्तु अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा समेत उहाँको प्रभाव जम्न पुग्यो । उदाहरणका लागि हामीले मंगोलियाबाट प्रकाशन गरिने "The Asian Buddhist Confer-

Wishing you all the best

FOOD JUNCTION

LCBC House, Hospital Road, Maharajgunj,

P.O. Box : 14257, Kathmandu, Nepal.

Tel : 415447, Fax : +97-1-422480, E-mail : lcbc@wlink.com.np

Remember us for :

Newari Khana, Nepali Khana, Sizzler MoMo,

Pizza, Burger, Main Course & Breakfast

Home Packing System available here in reasonable price.

ence For Peace" भन्ने पत्रिकालाई लिन सक्छौं । उहाँले त्यसमा नेपालको थेरवाद बुद्ध धर्मको सम्बन्धमा लेखहरू प्रकासित गर्नु भई नेपाली बौद्ध धर्म, साहित्यलाई विश्वमा फैलाउने जमको गर्नु भएको थियो । यसको अतिरिक्त उहाँ विश्व भातृत्व संघ (WFB) को उपाध्यक्ष भई काम पनि गर्नु भएको छ, जसको कारण नेपाली बौद्ध साहित्य, धर्म, दर्शनबारे अन्य मुलुकहरूमा पनि फैलिन मद्दत मिल्यो । त्यस्तै भारतको सारनाथावाट प्रकाशित हुने हिन्दी 'धर्मदूत' पत्रिकामा नेपाल भाषाको खण्डमा उहाँकै लेखहरू बढी प्रकाशित भएको देखिन्छ । उहाँले त्यस स्तम्भमा कविता, ज्ञानमाला भजन, स्वतन्त्र मौलिक विचार ले प्रेरित लेखहरू, पालि, सिंहली, हिन्दी आदि अनुवाद गरि एका लेखहरू वि.सं.१९९९ देखि वि.सं.२००५ सालसम्म जम्मा ३७ वटा प्रकाशित गर्नु भएको थियो । त्यही 'धर्मदूत' पत्रिकामा दिनभएको निरन्तरता र सहयोगको कारणले धर्मोदय सभाको मुख पुष्टको रूपमा रहेको धर्मोदय पत्रिका प्रकाशनमा ठूलो टेवा र प्रोत्साहन पुर्यो । धर्मोदय पत्रिका प्रकाशित भएको फलस्वरूप नेपालभाषा साहित्य र बौद्ध साहित्य सँगसँगै समानान्तर रूपमा विकास र विस्तार भयो । यही धर्मोदय सभाको पत्रिका नेवारी समाजमा यति लोकप्रिय बन्यो कि नेवारी समाजमा यसको कारणले बौद्ध साहित्य दर्शन लोकप्रिय बन्यो । उहाँले मात्रै नलेखी अरूलाई पनि लेख अभिप्रेरित गर्नुहुन्यो । जस्तै सिद्धिचरण श्रेष्ठ, मोतिलक्ष्मी उपासिका आदि व्यक्तिहरूलाई लेख कार्यमा संलग्न रहन पछाडीबाट प्रोत्साहन गर्नु भएको कुरालाई लिन सकिन्छ ।

त्यसैगरी धर्मप्रचार र बौद्ध साहित्यको विस्तार का लागि विश्व भ्रमण गर्नु भई उहाँले गहन र युगसंगति प्रवचन दिनु भई बुद्ध जन्मेको नेपाललाई विश्व प्रख्यात गर उन ठूलो सहयोग गर्नु भएछ भन्ने कुरामा विना शंका मुक्त कण्ठले भन्न सकिन्छ । "म बुद्ध शासनको लागि पुस्तक लेख्दलेख्दै टेवुलमा घुप्लक्क परी मर्न चाहन्छु ।" भन्नुले नै बुझिन्छ कि उहाँको मन बौद्ध साहित्य र धर्मको विकास गर्नुमा कतिको उत्सुकता, आतुरता र अग्रसरता र

हेछ भनेर । बौद्ध साहित्यको कुरा गर्दा उहाँको र उहाँको कुरा गर्दा बौद्ध साहित्यको कुरा अगाडि आउनुमा अचम्म लाग्नु पर्ने कुनै कारण छैन । भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर र बौद्ध साहित्य पर्यायबाची शब्द नै बनी सब्यो भन्दा पनि हुन्छ । जीवनको अन्तिम शैय्या सम्म पनि उहाँ पालि, नेपाली, नेवारी शब्दकोषको निर्माणमा लागि पर्नु भयो तर अपशोच त्यो पूरा हुन सकेन ।

यसरी आफ्नै उत्साहले आफ्नै परिश्रम र बुद्धिलले विद्वान् हुनु भएका उहाँले बौद्ध भिक्षुहरूलाई स्वदेश भित्र्याउनु भएर, त्रिपिटकका ग्रन्थहरू निकाल्नु भएर, धर्मोदय सभाको उदय गराउनु भएर, अ.ने.मि. महासंघ जन्माउनु भएर, विभिन्न लेख रचना, पुस्तक, कविता प्रकाशित गर्नु भएर नेपाल बौद्ध परिचय शिक्षाको विधिवत स्थापनाको लागि सहयोग गर्नु भएर नेपालको थेरवाद बुद्ध शासन, बौद्ध साहित्यको विकास, विस्तार, संरक्षण र संवर्धनमा आफ्नो अन्तिम श्वास सम्म पनि लागि पर्नु भयो ।

यसरी बुद्ध धर्म र साहित्यमा दिनु भएको अनुलनीय योगदानको कदर गर्दै उहाँलाई विभिन्न उपाधिहरूद्वारा विभूषित गरियो । गोरखा दक्षिणबाहु, साहित्य चक्रवर्ती, विद्यावारीधि, 'भाषा जवा:' जस्ता पदवीहरूद्वारा । उहाँलाई सम्मान गरियो ।

संसारमा जन्मेका सम्पूर्ण प्राणीहरूले एक न एक दिन अवश्य संसारलाई तिलाज्जली दिनु पर्दछ । यो प्राकृतिक नियम हो । यो नियमबाट तपाईं हामी कोही बच्न सक्दैनै । यही नियमलाई पछ्याउनु हुँदै भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर '२०४७ भद्रौ ५ गतेका दिन हामीबाट सदा सदाका लागि विदा लिएर जानु भयो । सूर्यको उदय र अस्त सधै हुन्यो तर शायद त्यो दिन समस्त शान्तिप्रेमि जनताका मनमा सूर्यको उदय हुन सकेन । सारा जनताको आँखा रसाए र देशले आफ्ना चम्पिकला तारा गुमाउनु पर्यो । हुनत आज उहाँ हाम्रा सामु हुनुहुन्न तर शान्तिप्रेमी जनता भएसम्म उहाँले छोडेर जानु भएका कृतिहरू रहेसम्म उहाँ सधै हाम्रा मानसपटलमा प्रतिविम्बका रूपमा अजर अमर रहीहरनु हुनेछ ।

(प्रस्तुत लेख, ज्ञ वर्ष १९ औं अमृतानन्द गुणानुष्ठानको उपलक्ष्यमा अन्तर्दृष्टिसिद्धि केन्द्रहरूका बिच भयुक्त प्रतियोगितामा प हिलो दृष्टान् प्राप्त गर्न लक्ष्य भएको जानकारी गटाइन्छ । - लं.)

जीवनको प्रत्येक घडीमा अभिधर्मको उपयोग एक चर्चा

□ आर. वि. वन्द्य

संसारमा कुनै पनि चेतनशील जीवधारी प्राणीहरू दुःख लाई रूचाउदैनन्। भगवान् बुद्धले चार असंख्य र एक लाख कल्यको पूर्व जुनीहरूमा पुरयाई आउनु भएका अनेक पारमिता धर्महरूको बलले सिद्धार्थ गौतमको रूपमा नेपालको लुम्बिनीमा २६२६ वर्ष अधि जन्म ग्रहण गर्नुभई भारतको बोधिगयामा ३५ वर्षको उमेरमा लाभ गर्नुभएको सम्बोधि ज्ञानबाट संसारको यथार्थ स्वरूपलाई परीक्षण गर्नु हुंदा यस संसारको आधारभूत ज्ञास्वत सत्य को रूपमा दुःख सत्यलाई पाउनु भयो। अनि लोकजनलाई अर्को नुतनज्ञानको उपदेश दिने कममा चतुरार्थ सत्यको घोषणा गर्नुभयो। उहाँले यो संसार बास्तवमा दुःखमय छ, अनित्य छ र सार भूत, ठोसमुलक नित्य र स्थिर तत्व केही नभएको ले अनात्मामय छ भनी सर्वदा नयां सत्य-तथ्यको प्रतिपादन गर्नुभयो। भोग विलास र शरीरलाई अनावश्यक रूपमा अति कष्ट दिने दुइटै अति मार्गलाई पन्थाई शाक्यमुनि तथागतले लोक कल्याणकारी परम सुख शान्ति दायक निर्वाण धर्मलाई प्राप्त गराउने मध्यम मार्गलाई अपनाउनु भयो। दान-शील भावनाको निरन्तर अभ्यास र शील समाधि प्रज्ञाको समयक आचरणबाट निर्वाण लाभ गर्न जोड दिने भगवान् बुद्धको धर्म वस्तुतः ज्ञान मार्ग प्रज्ञा मार्गमा आधारित धर्म कहलिएको छ।

यसरी २५९० वर्ष अधि नै भगवान् बुद्धले आफ्नो नुतन धर्मोपदेशको कममा संसार बास्तवमा दुःखमय छ भनी सिंहनाद गर्नुभएतापनि विश्वका प्रायः संसारिक मानिसहरू दुःखलाई घृणा गर्दै सुख शान्ति प्राप्तिको आशामा झुण्डिएर सुखकै लालसामा जीवनभरि अनेको दुःख भेल्दै जीवनसंग संघर्ष गर्ने कार्यमा व्यस्त रहन्छन्। दुःख देखि प्रायः मानिसहरू घबराउछन् भयभीत रहन्छन् र दुःख लाई सही रूपमा पहिचान गर्न असक्षम हुन्छन्। अनि सुखको लालसामा अनेक प्रकारका व्यक्तिगत घाट-प्रतिघात, कलह, विग्रह र संघर्ष समेत गरी दुःख कष्ट निभाउन पनि पछि पढैनन, यसरी प्रायः संसारिक मानिसहरू सुखको आशामा काम तृष्णा, भव तृष्णा र विभव तृष्णाको जालमा आवद्ध

रही दुःखमय संसाररूपी अनन्त भव चक्रमा रूमल्लिरहन बाध्य रहन्छन्, विवश रहन्छन्।

यस संसारमा जानी, पण्डित दूरदृष्टि भएका महापुरुषहरूलाई दार्शनिक भन्ने गरिन्छ। दार्शनिकहरूले यसै विरोधाभाष्यपूर्ण तथ्यलाई वृद्धयंगम गर्दै परापूर्वकाल देखि यस संसारलाई त्यसैले मायाजाल पनि भनि आएको पाइन्छ। हामीहरूका कोरा चर्म चक्षुका अगाडि, हामा स्थूल ज्ञानका अगाडि देखिनै व्यवहारिक तथ्यहरू वास्तवमा सम्वृत्ति सत्यहरू मात्र हुन्छन्। प्रज्ञप्ति धर्महरू मात्र हुन्। तिनीहरूलाई परमार्थ ज्ञानबाट यथार्थरूपमा विश्लेषण, विभाजन र विवेचना गरिएको खण्डमा वास्तवमा तिनका स्वरूप एकदम अकल्पनीय रूपमा भिन्न रहेको पाइनेछन्। बुद्ध धर्ममा उपासक-उपासिकाहरूलाई प्रज्ञति धर्ममा मात्र नभुली परमार्थ धर्मलाई पहिचान गरी दुःखमय संसारबाट सर्वधा मुक्त रहेको निर्वाण धर्मलाई लाभ गर्न जोड दिइन्छ।

व्यवहारमा आश्चर्यजनक किन्तु सत्य, तीतो यथार्थ सत्य के छ भने सांसारिक मानिसहरू आफूलाई मन नपर्ने दुःखलाई नै अविद्याको कारणले मोहले गर्दा र अज्ञानतावश सत्कार्य दृष्टिबाट सशक्त रूपमा, प्रबल रूपमा आबद्ध रही आफै कर्मबाट आफैले नरूचाएका दुःखलाई निम्त्याई र हेका हुन्छन्। यसो हेदा परस्पर बाँझिए जस्तै देखिएपनि अभिधर्मको दृष्टिबाट परमार्थ ज्ञानबाट हेदा साधारण सांसारिक व्यक्तिहरूको जीवनमा देखिने यथार्थ सत्य यही हो।

बुद्ध धर्म अनुसार प्राणीहरूको जीवनमा दुःख र अशान्ति ल्याउने कारक धर्महरू मुख्यतः तीन थरी अकुशल मूलहरू छन्। जुन-

१) लोभ अकुशल मूल

२) द्वेषअकुशल मूल र

३) मोह अकुशल मूल हुन्। यीनै तीन थरी अकुशल मूलहरूको कारणले मानिसहरू पाँच दुशील कर्ममा संलग्न हुन्छन्, दश प्रकारका अकुशल कर्महरू सम्पादन गर्दछन्।

नरामा, गर्न नहुने र अवाच्छित कुकृत्यहरू गरी पाप कमाउछन्, कुसंस्कार जम्मा गर्दछन् र कुशल कर्म पुण्य कर्मबाट

विमुख, विरक्त रहन्छन्। अनि स्वयं आफूले आफूलाई नै दुख र अशान्ति ल्याउने कामहरूलाई होसै नपुरयाई सम्पादन गरिरहेका हुन्छन्।

भगवान बुद्धको समयमा बुद्ध धर्ममा उल्लेख भएका लोभ, द्वेष र मोह जस्ता अकुशल मूलहरूको अर्थ विल्कुल भिन्न रहेको पाइन्छ। आजकाल हामीहरू माया मोह पिरतिको अर्थमा मोह शब्दको प्रयोग गर्दछौं। लोभ भन्नाले हाल हामीहरू अर्काको सम्पति प्रतिको अनुचित अनुराग वा ज्यादा धन संग्रहको आकांक्षा लाई बुझ्दछौं। किन्तु बुद्ध धर्ममा प्रयुक्त मोह शब्दको अर्थ त्यो होइन्। मोह शब्दले अभिधर्ममा संसारको यथार्थ स्वभाव बारेको अज्ञानतालाई जनाउँछ, कर्म र विपाकको नियम बारेको अबुझपनालाई बुझाउँछ, नाम रूप धर्मलाई देख जान बुझन नसकिने मूढतालाई अर्थाउँछ, चतुरात्य सत्य र आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग विषयका अज्ञातना र अन्धकारलाई जनाउँछ। हामीले भनि आएको माया मोहलाई बुद्ध धर्ममा तृष्णा, राग, अनुराग र आसतिलाई जनाउने शब्दको रूपमा व्यवहार गरिएको पाइन्छ। द्वेषको अर्थ पनि बुद्धधर्म मा केवल ईर्ष्या वा डाह वा जलनमा मात्र सीमित नरही कुनै पनि प्रकारको क्रोध दिंसा, प्रतिदिंसा, धृणा, रीस, ईर्ष्या, डाह, जलनलाई समेत द्वेष नै भनिन्छ। दिक्क हुनु, खिन्न हुनु पनि द्वेषकै लक्षण मानिन्छ।

हामीले आजकाल जुन कुरालाई संसार भन्दछौं, अभिधर्मको भाषामा ती समृद्धि सत्य मात्र मानिन्छ, प्रज्ञप्ति धर्म मात्र मानिन्छ। सांच्चिकै संसार भनेको अभिधर्म अनुसार त केवल नाम- रूपको संसार मात्र हो जसलाई परमार्थ धर्म भनिन्छ। हामीहरू प्रज्ञप्ति धर्ममा नै अलम्लिन पुरोको हुंदा परमार्थ धर्मको ज्ञानबाट अनभिज्ञ भइरहेका हुन्छौं। यसले गर्दा सांसारिक मानिसहरूले सम्पादन गर्ने राम्रा र नराम्रा सकाम कर्महरूले मात्र सांच्चिकैको नित्य, स्थायी, परम सुख शान्ति धातु निर्वाणलाई हाँसिल गर्न सकिदैन। कुशल कर्महरूले सुगति लोकमा र अकुशल कर्मले अपायगति, दुर्गति लोकमा उत्पन्न गराउने भए पनि प्रज्ञा ज्ञानबाट असंस्कृत धातु स्वभाव निर्वाणलाई पहिल्याउन नसकेसम्म प्राणीहरू जीवन मरणको भव चक्रमा रूमल्लिर हन वाध्य नै हुन्छन्।

अभिधर्ममा नाम रूपलाई पाँचवटा स्कन्धहरू जस्तै रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, र विज्ञानको रूपमा अलग-अलग छुट्याएर विश्लेषण गरिएको पाइन्छ भने रूप धातुलाई २८ प्रकारका रूपहरूमा मन वा चित्त भनिने नाम धातु मध्ये चित्तलाई १२१ प्रकारका भिन्न भिन्न चित्तहरूमा र चित्त साथै उत्पन्न हुने मानसिक गतिविधिहरू चेतसिकलाई अलग-अलग प्रकारका ५२ चेतसिकहरूमा विस्तृत रूपमा वर्गीकरण गरी प्रत्येक ती रूपधातु र नामधातुका अलग-अलग स्वभाव र कृत्यलाई विवेचना गरिएको पाइन्छ।

दैनिक जीवनमा जीवनको प्रत्येक घडीमा अनन्त रूपमा उत्पन्न भइरहने अनेक प्रकारका रूपहरू र अनन्त चित्तहरू तथा चेतसिकहरूका धातु स्वभावलाई जान बुझ्न महशुस गर्नको निमित्त बुद्धोपदेशित अभिधर्मको गहन अध्ययन, अनुसन्धान र अभ्यासको आवश्यकता पर्दछ। अभिधर्मको गहन ज्ञान र साधनले मात्र हामीहरूलाई मायि उल्लेख गरिएको सत्य तथ्य धर्म र धातुलाई यथार्थ रूपमा जान्न बुझ्न पहिचान गरी अनुभव गर्न सकिने मार्ग दर्शन प्रस्तुत गर्दछ। कर्म र विपाकको विचित्र विधान र हेतु र प्रत्ययको सिद्धान्तबारेमा पनि बुद्ध धर्ममा विस्तृत जानकारी दिइएको पाईन्छ। लोभ, द्वेष, मोह जस्ता अकुशल क्लेश कर्महरू र अलोभ, अद्वेष, र अमोह जस्ता कुशल कर्महरूलाई स्थूल, मध्यम र सूक्ष्म परिमाणका कर्महरूमा विवेचना गरी अभिधर्मले स्थूल क्लेशहरूको मात्र अकुशल कर्मलाई प्रवृत्त गर्दछ भन्ने ज्ञान प्रदान गर्दछ। मध्यम क्लेशले कर्मलाई प्रवृत्त गर्न सक्दैन। यसरी नै सूक्ष्म क्लेशहरू कसरी चित्तमा अनुशयक्लेशको रूपमा टासिसएर रही चित्रको प्रवाहका साथै जन्मजन्मान्तर सम्म संसरण र प्रवाहित भइरहन्छन् भन्ने तथ्यलाई बुझ्न अभिधर्मको ज्ञानको आवश्यकता पर्दछ।

अभिधर्मले हामीहरूलाई बताउँछ कि हरेक प्रकार का कर्महरू संचित रहन्छ र कर्मको विविधताको कारण प्राणीहरूको जीवनमा विविधता रहने हुन्छ। चित्तको विविधताको कारण मानिसहरूमा भिन्न-भिन्न गुणहरू र क्षमताहरू रहेका हुन्। संस्कारको विभिन्नताले गर्दा मानिसहरूको स्वभावमा विभिन्नता रहन्छन्। उत्पत्ति स्थिति र भङ्गको अनन्त प्रवाहमा उत्पत्ति हुँदै निरुद्ध भएर जाने

चित्तहरूका कारण मानिसहरूको जीवन गतिशील छन् । जन्म र मृत्यु भनेका कुरा केही होइनन् केवल कर्मको विपाकको रूपमा रहेका प्रतिसन्धी चित्त, प्रतिसन्धी विज्ञान र च्यूति चित्तको उत्पत्ति र निरोध मात्र हुन् । यी र यस्ता भावत गहन विषयहरूको विस्तृत व्याख्यान र विवेचना बुद्ध धर्ममा अभिधर्ममा गरिएको पाइन्छ ।

नेण्डरल्याण्डकी विदुषी लेखिका श्रीमती निना भिगोरकमले नाम रूप धर्महरू जस्ता सूक्ष्मसूक्ष्माति धर्महरूका ज्ञानबाट दैनिक जीवनमा कसरी हामीहरू प्रभावित रहन्छौं भन्ने कुरा बुझाउन कठिन धर्म र दर्शन मानिने अभिधर्मका विषयका दैनिक जीवनबाटै अत्यन्त सरल, सहज र साधारण उदाहरणहरू र उपमाहरू छनोट गरी एउटा गम्भीर ग्रन्थ तयार पार्नु भएको हो । उक्त अंग्रेजी भाषाको पुस्तकलाई

किन शोक गर्छै ?

■ श्रा. उत्तम

मानिसको स्वभाव हो,
निन्दा गर्छ, यो उनीहरूको काम हो, स्वभाव हो ।
किन व्यर्थमा शोक गर्छौ ?
अतीत पचुपन्न या अनागत,
निन्दा खप्ने अनि प्रशंसा मात्र पाउने मानिस यहाँ,
कहाँ छ, र ?
यहाँ सबै पक्षमात्र होइन विपक्षी पनि त छन् ।
यहाँ चाँदनी रात मात्र होइन, औंशीको रात पनि छ ।
यहाँ पाताल मात्र होइन, आसमा पनि छ ।
यहाँ निन्दा मात्र होइन, पशंसा पनि त छ ।
सुख दुःख, यश अयश, निन्दा प्रशंसा अनि
यी अस्टलोक धर्महरू,
जीन्दगीमा नआउने कस्को पो छ, र ?
छिटो या ढिलो, धेरै या थोरै,
वस् यति फरक ।
को हौ तिमी, तिमो नाम के हो ?
बुद्लाई त यहाँ बदनाम गरिन्छ भने,
केन फेरि संसारको कुराले भिज्यो तिमो नयन ?
यो सत्य हो, भूठो होइन ,
भन आफै तिमी, यो हो कि होइन ?

नेपाली पाठकहरूको हित सुख कल्याणका लागि मैले २०,२२ वर्ष अघि नेपाली भाषामा अनुवाद गरेको थिएं । दैनिक जीवनको प्रत्येक घडीमा अभिधर्मको उपयोग नाउंबाट अनुवाद गरिएको सो ग्रन्थ सद्वर्मप्रेमी श्रीमान् नन्दसिंह गुभाजु र उहाँकी धर्मपत्नी कय मयजुले २०४१ शालमा प्रकाशित गर्नु भएको थियो । धर्मदानको रूपवाद निःशुल्क रूपमा वितरण गरिएको उक्त पुस्तकलाई बुद्ध धर्म सम्बन्धी शिक्षा नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाको कोर्समा पनि राखिएको छ । किन्तु नेपाली बुद्धीजीवीहरू धार्मिक, जनहरू र शिक्षार्थीहरूमा सो पुस्तक निकै लोकप्रिय हुन पुगेको गर्दा केही वर्ष भै प्रथम संस्करणका सम्पूर्ण पुस्तकहरू वितरण हुन गई निकै वर्ष देखि सो ग्रन्थ नेपालमा अप्राप्य भइरहेको थियो । हाल नाम रूप धर्मको अनित्य, दुःख र अनात्माको त्रिलक्षण धर्म स्वभावलाई बुझी सबै प्रकारले दुःखबाट सर्वथा मुक्त रहेको निर्वाण धर्मलाई प्राप्त गर्ने चेतना र प्रोत्साहन प्राप्त गर्न अभिधर्मका पुस्तक उपयोगी हन्छ ।

मृग तृष्णा

रसपान मगरूँ, त्यो अमिट प्यास मेटुं,
हृदय तृष्णा साटुं, एकपल तक पनि शितल ।
जानू केही विषयवस्तु त्यो, प्यास यो दिलको,
यो आकांक्षा ममा, हिजोसरी आज पनि आउँदछ ।
जीवनको उजाड मरुभूमीमा, म एक यात्री
गन्तव्य त थियो, तैपनि यो अवृक्ष तृष्णा,
यो प्यासको छचल्काई, रोकुं कसरी ?
तृष्णाको मेघ गर्जन, सुगतिमा ल्हावसा चमकभै
हेर त्यो गगनमा, कतै वृष्टि त हुन लागेन ?
सुन्दरतामा सुन्दरताको खानी, यो प्रतिवेक्षक ?
सुन्दरता कहाँ छ, यो हृदयको स्वच्छन्तामा ।
प्यासी मनमा त्यो वृष्टिले कसोरी देला तृप्ति ?
प्यास ! प्यास ! यो दिलको, त्यो प्यास मनको,
हुदैन शायद ! आत्म सन्तुष्टिविना, मनोतृप्ति ।
हृदय तृप्ति जलाशय मैले देखेयें उता कतै,
खन्नै गए त्याहाँको गन्तव्य, तर भेटिएन तृष्णा ।
त्यो त केवल मृगतृष्णा भयो !

मृगतृष्णा !!!

■ श्रा. उत्तम

“ बुद्धिवाद र स्थिर शान्तिको प्रॱन् ”

□ मातृका पौड्याल (शंकरपुर-३ .सलाही)

आधुनिक वैज्ञानिक शिक्षा पद्धति यति व्यवहारिक र भौतिकवादी छन् कि त्यस भित्र आध्यात्मवाद त के अतिभौतिकवादी चिन्तन समेत अटाउन सक्दैन । संस्कार, भाषा, रीती, चलन आदि सारा चीजमा भौतिकवादी प्रवृत्ति व्याप्त छ । शिक्षालाई दुई मुख्य प्रकारमा विभाजन गरिएको छ । क) परा र ख) अपरा अर्थात Applied र Non-applied.

अपरा विद्याले ज्ञान, कला, शीष र संगत व्यवस्थित गरैन् । यसले खाली सिकाइलाई व्यवहारिक बनाई अर्थोपार्जनमा सहयोग पुराउँछ । तर विद्याको औचित्यता ज्ञानको साथ-साथ जीवनको आदर्शलाई कान्तिकारी परिवर्तन गर्नुमा रहेको हुन्छ । जुन परा विद्याले धार्मिक, सांस्कृतिक, पारम्परिक, अन्ततः आध्यात्मिक उन्नतिका खातिर ज्ञान, शिल्पकला, संस्कार, भाषा आदिमा अलौकिक वा धर्मद्वारा निर्देशित वाटो प्रतिविम्बित गराउँछ । जस अनुसार व्यक्तिका वृत्तिहरूकले र म्य, सुरम्य र शुभ जस्ता वातानुकूलित राजप्रसादलाई समेत तुच्छ, ठानी घरबार त्याग्न समेत तत्पर गराउँछन् र एकाकार सद-चिद-आनन्द, परब्रह्म, परमात्मा अनि महापरिनिर्वाण सम्मको वाटो तय गराउन साथ दिन्छन् ।

पराविद्याले जथुष्ठ, कृष्ण, राम, काईष्ट, बुद्ध, महावीर, नानक, कविर, भारद्वाज, वशिष्ठ, वेदव्यास, कालिदाश, आदि तयार पार्न सक्छ भने अपरा विद्याको छत्रछायाँमा कमबेल, सिकन्दर, स्टालिन, हिटलर, आईन्सटाइन, माओ-त्से-तुड, हिरोहितो, नादिरशाह, अनुनिदाल, ओसामा विन लादेन आदि तयार हुन्छन् । जस्ते जीवनलाई हिसा, अशान्ति संकोच, अन्याय र व्यतिको पर्याय वनाइदिन्छन् । हाम्रो सामु देखिएका शिक्षण सामाग्रीहरूमा आधुनिकता त पाईन्छ नै तर त्यसमाथि आध्यात्मिकता र पारलौकिकता भन्ने कुराको परिचय सम्म स्पष्ट कृपले नपाईएको हुन्छ ।

आधुनिकतामा बौद्ध वृत्ति आधुनिक, सहज र सुलभ बन्न चल्छ । परहित, स्वधर्म र अहिंसाका पाठहरू अटाउन सक्छन् आधुनिकतामा । शिक्षाका प्रत्येक अध्याय र तहमा मानवीयताको चाठ समावेश हुनसक्छ । कर्मको अध्याय शुरुगर्न र मानवीय नान्पञ्चे शुरुआतको इतिहास पढाउन आधुनिक शिक्षा विद्हरूको

भावी शैक्षिक योजनाहरूमा त्यस अनुसार परिमार्जन ल्याउनु आवश्यक हुन्छ ।

हाम्रो समाजमा क्वान्तम सिद्धान्त गणितमा पढाइन्छ, र विज्ञानका २,४ कुरामा नै सीमित गरिन्छ । त्यसलाई दैनिक जीवनमा प्रत्येक प्रभाव पर्नेगरि संस्कार बनाउन सिकाइदैन । बुद्ध अहिंसा, श्रद्धा र सहनशीलताका पाठ बोकाउदै संसारबाट विदा भए । जरथुष्ठ “सत्य बोल, परलोकमा विश्वास गर, धर्मको सहारामा बाँच” भन्दै गए । कृष्णले कर्मयोग सिकाए । ध्यान, ज्ञान र भक्तियोगका गुणहरू बताएर गए । त्यसै अनुसार शास्त्रहरू लेखिए । पुराणहरू बनिए र तिनका नाम धर्मस्त्रास्त्र भनि धर्मलाई एक नागाहरूको सोच र मार्गी खाने भाँडोको रूपमा अपव्याख्या गरिए । बुद्धपुरुषहरूलाई जोगी मगान्ते र भिखमगाहा

अतुलनीय टिकाउ द आदामदायी सुविधाका साथ Jialing को पदम्पदागत पावटको आष्टर्यजनक संगम । आजैदेखि Jialing

हाँक्न द्युष्ट गरुहोस्त द बाँकी अन्य बाइकहरूभन्दा तपाईंलाई धेटै अगाडि यस्तले पुऱ्याएको महान्युस गरुहोस्त ।

*Sugar Trading
Company P. Ltd.*

Jialing Complex, Basundhara, Ring Road
Kathmandu, Nepal

Tel: 353136, 355365, Fax: 977-1-355348,
E-mail: suigan@mos.com.np
Tripureshwor Showroom, Tel: 249503

भनी तिस्कार गरिए। तिनका बाहिरी दशालाई मात्र जोड दिनेकाम अपरा विद्या वा भौतिक विद्याले गर्दैआयो। मनुष्यले सहश्राव्यीऔं अंगाडी पत्तालगाएको गुरुत्वाकर्षणको ज्ञान न्युटनको 'gravitational force' भन्ने शब्दावली नआईकन संसारमा त्यस वार कुनै खबर भएन आध्यात्मवादी चैतन्य पुरुष अन्तश्करणमा होस वा बाहिरी अवस्थामा होस् सर्वत्र आशादिप्रज्वलीत भएको देख्छ तर नास्तक पुरुष वाहीरी रमझ्म र पदार्थको अस्तित्व वरिपरि अल्मलिइरहेको हुन्छ।

तसर्थ आध्यात्मवादी आधुनिक तथा व्यवहारिक शिक्षाद्वारा मात्र विद्या तथा विद्यार्थीको आधुनिकतामा औचित्य रहनसक्छ अन्यथा हामी भित्रका कैयौं स्टालिन, माओ, पोलपोट, सुहार्तो, हिटलर, मुसोलिनीहरु जाग्न सक्छन् र भावी पुस्ताको भावी मुद्दा भनेको हिसामा कसरी शान्ति टिकाउने भन्ने तै रहन्छ, यसमा विवाद छैन।

धर्मद्वारा अफ भनु सम्यक सम्बुद्धका पञ्चशीलद्वारा सिकाइमा परिमार्जन ल्याउनु अपरिहार्य देखिन्छ, किनकि स्थिर शान्ति आस्था, विश्वास, आराधना, श्रद्धा र निःश्वार्थमा अडेको हुन्छ।

बुद्धवाद एक बौद्ध धर्मको अपरिहार्य दर्शन मात्र हैन। यसमा मात्र भन्तेहरु, परिव्राजकहरु र वोधिसत्त्वहरुका आफ्ना मन गढन्त्य तर्क र सिद्धान्त पाइँदैन। यथार्थ जीवनको मुलभुत चीज र त्यसको सदुपयोग कसरी गर्ने भन्ने चिन्तनको विश्वविद्यालय बुद्धवाद हो। निभेको जीवन आश जगाउने जिवनदायी तत्त्वहरुको मूल हो। र अनन्त सम्म रहिरहने मोक्ष फलप्राप्त हुने अद्वैतमार्ग हो। यसलाई संस्कार बनाउनु पर्छ। जिवन र त्यसका अवयवहरूको सारथी बुद्धवाद हुनु आवश्यक छ, तथा आमयुवाहरुको ज्वलन्त समुदायमा बुद्धवाद धर्म, जात, संस्कार र समर्पणको अद्वितीय आधार बनाइनु परिहार्य छ। त्यसकारण भनिएको छ-

"मधुरमिमं पुणं सुविभृतं, धर्मभिमं संरणत्थमुपेमि" अर्थात, सुस्पष्ट र गुणेणुगुण मात्रले भरिएको यस्तो धार्मिकतामा लिन हुन चाहान्छु। यसप्रकार सगुण सम्पन्न धार्मिकताले भरि पूर्ण अस्तित्वको वोध गराउने एक दार्शनिक दिशा हो बुद्धवाद। किनकि मानव चैतन्ययुक्त जीवन आगोमा ताताएको फलाम जस्तो गरी तातो भएको अनुभव मात्र गर्न सकिन्छ, तातोपना देख्न, सहन, चालन, सुन्न सकिन्त त्यसै गरी सतत समर्पणवाट सम्बोध गर्न सकिन्छ, अहंत, वोधिसत्त्व हुन सकिन्छ, सिफ अनुभव चैतन्य र ब्रह्मबोध गर्न सकिन्छ। स्थूल आकास सक्षम,

मनस, आत्मिक, ब्रह्म हुँदै निर्वाण शरीर सम्मको यात्रा आस्था, समर्पण सम्बोध बाटै हुनसक्छ। जहाँ जीवन उर्जा सदुपयोग परिवर्हेको हुन्छ। हामी ढिलो गरिराखेका छौं। हाम्रा वाधा र अद्वचन बन्धन, हामी भित्रकै वृतिहरु। बुद्धत्व, काम, कोध, लोभ, मोह, मद, र मात्स्यर्थ छेडेर अनन्त ब्रह्माण्डमा स्वच्छन्द सफरको प्राप्ती हो। जहाँ जन्म पनि छैन, मृत्यु पनि छैन, समय पनि छैन, हतार र फुर्सद पनि छैन। एक सफर छ, चलिरहेछ, वस।

शान्तिको संसारमा हजार दर्शन जन्मे, दार्शनिक छलफल गरिए। हजारौलडाई लडिए। साधना भए, तात्त्विक, यात्रिक आदि सबै किसिमको, तर शान्ति त्यहिं कर्तै हराएको देखिन्छ। शान्तिकलागी धर्मयुद्ध पनि नभएका होइनन्। तर शान्तिका तात्पर्य अरै बुझिएन।

शान्ति एक विशेष अनुशासन पद्धतिबाट शुरुआत हुन्छ जब अनुशाशन भङ्ग हुन्छ, तब शान्ति टुगिन्छ। समझदारी र सहमतिहरु माझ शान्तिको उदय भएको हामी देखदछौं त्यहाँ अनुशाशन हुन्छ, विशेष श्रृंखलावद्व अनुशाशन, अनुशाशनको दुवै पक्षद्वारा सम्मान र सदभाव व्यक्त भएको पाइन्छ। समझदारी युद्धका आगोहरुलाई शान्त पार्न सक्षम हुन्छ। त्यसमा बल लगाउनुपर्ने दाउपेच खेलु पर्ने कुनै अवस्था सिर्जना हुँदैन र आवश्यकता छैन। यो सरल र स्वभावतः निस्कन्छ खाली सदुपयोग गर्ने कार्यक्षमतामा भरपरेको पाइन्छ। यसकारण शान्ति भन्ने शब्दावली नै स्थिरताको पर्याय हो भने स्थिरतालाई निरन्तरता दिन नसकि आज मानव समुदाय वियोलीएको छ। स्थिर र स्थिरताको निरन्तरता नै स्थिर शान्तिको सूत्र हो।

शान्ति जाजल

■ लक्ष्मी लम्साल (सुखेत)

हिंसा उन्मुख हतियारमा शान्ति देख्न पाइयोस्।
हर विक्षिप्त मन-मन्दिरमा कान्ति देख्न पाइयोस्॥
हिंसा-प्रतिहिंसा त्यागी सत्कर्म, सत्मार्गका निम्नि
सर्वथा शान्तिकै लागि कान्ति देख्न पाइयोस्।

रिस-राग-दम्ममाथि विजयको परम हेतु
हरेक कुद्रु मुहारमा क्षान्ति देख्न पाइयोस्।
जन्मौं जन्म, कल्पौं कल्प, मन-वचन-कर्मले
अरु केही नदेखी केवल शान्ति देख्न पाइयोस्।

कुशिनगरको यात्रा : श्रद्धाको भावना

■ धनश्याम दावकर्णिकार्द

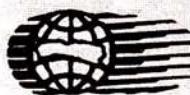
वाराणसीमा छैदा
कुशिनगर जाने इन्तजाम गर्दा
जीवन-संगिनी शान्ता प्रफुल्ल
भइन्। कुशिनगर जाने दिनमा
बिहान उद्धा अवेर भएछ ।

हतार-हतार नुहाइ-धुवाई गरी आफू बसेको होटलमा ब्रेक-फास्ट लिंदा ९ बजेछ । यसो उसो गर्दा गर्दै हामीले होटल ढ्वेड्वा करीव १० बजे छ । यसरी हाम्रो पूर्व-निश्चित कार्यक्रममा केही प्रभाव पर्न नै भयो । त्यहाँबाट सोझै हामी टुरिस्ट टेक्सीबाट कुशिनगरको लागि प्रस्थान गरिहाल्यौ । वाराणसीबाट कुशिनगर २७५ किलोमिटर टाढा रहेछ । कुशिनगर जाने मोटर बाटो राम्रो रहेछ । बिहान राम्ररी पेटभरि ब्रेकफास्ट लिएको हुँदा भोकले त्यति साहो सताएन । तैपनि २ बजेतिर बीचबाटोको एउटा साधारण चियापसलमा चियापान गर्न्यौ । त्यतैतिर एकठाउंमा गाडीदुर्घटना भएछ क्योरे, पुलिसले हामीलाई अकैबाटो भएर जान आदेश दियो । यसो गर्दा थप ४० किलोमिटर बढी घुमेर जानुपन्यो भन्दै ड्राइभर फिँजो मान्दै फतफताउदै थियो । पुलिसको आदेशलाई हामीले शिरोपर गर्नै पन्यो । आवगमन नै बन्द गरेर राखेको बाटोतिर जाने कुरै भएन । त्यसैले अकै बाटो समातेर कुशिनगरतिर लाग्यौ । वाराणसीबाट प्रस्थान गर्दा नै एक त ढिला हुनु फेरि बीच बाटोमा यस्तो अनुरोध आइपर्नु, कस्तो

विडम्बना । अब कुशिनगरका सबै ठाउंमा राम्ररी घुम्न नपाइने भयो भन्ने आशंका मलाई मनमा पर्न थाल्यो किनभने हाम्रो कार्यक्रम अनुसार त्यही दिन कुशिनगर घुमी भोलिपल्ट बिहान सबैरे वाराणसी फर्क्नु थियो ।

कुशिनगर पुग्दा ४ बज्यो । आफू बासवस्ते पूर्व-निर्धारित होटलमा नगई हामी सोझै बुद्धदेव महापरिनिर्वाण भएको स्थलतिर लाग्यौ । यसलाई महापरिनिर्वाण मन्दिर भनिंदो रहेछ-जुनकुरा त्यहाँ पुगेपछि मात्र थाहाभयो । मूलसङ्कमै रहेको मूलढोकासङ्गको मान्देमात्र छिर्न हुने सानो ढोकाबाट हामी भित्र पस्यौ । सफा, सुन्दर, शान्त बाटिका हुँदै मूल मन्दिरतिर लाग्यौ । यतिकैमा महापरिनिर्वाण मन्दिर भक्ताङ्गाडि भएको हामीले देखिहाल्यौ । केही खुडकिलाहरू चढेर मन्दिरभित्र पस्दा भगवान् बुद्धको महापरिनिर्वाण अवस्थामा दाहिने हात टाउको मुनी राखी कोल्टोपरेर लेटिरहेको विशाल भव्य मूर्ति देख्ता हामी गम्भीर हुनपुग्यौ । परम प्रभु बुद्धप्रति असीम श्रद्धा व्यक्त गर्न दुवै हात जोड्दै उहाँको मूर्तिलाई परिक्रमा गर्दै उहाँको खुट्टा ढोयौ । त्यहाँका एकजना परिचारकले बुद्धदेवको त्यो प्रतिभाको दुवै पाइताला बीचको एक-एक ओटा ठूलाठूला चक्र भएको हामीलाई देखाए । वत्तीस लक्षणले युक्त बुद्धदेवको शरीरको ठाउं-ठाउंमा यस्ता शुभ-चिन्हहरू हुनुमा कुनै आश्चर्य नभएको

*Auspicious occasion of Vesakh Day
we express heartiest warm greetings & best wishes*

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 243706, 246234, 255088, 263600, Fax : 977-1-243726, E-mail : bishwa@ccnep.com.np

मैले ठानें । भनिन्छ सन् १८५६ मा उत्खनन् गर्दा प्राप्त यो विशाल बुद्ध मूर्तिलाई पाँचौं शताब्दीमा भिक्षु हरिवलले मधुर आवासी प्रसिद्ध मूर्तिकार श्री दिनद्वारा बनाउन लगाउनु भई यहाँ प्रतिस्थापना गर्नुभएको थियो । यसो हेर्दा केही महिना वा अगाडिमात्र बनाएको भन्न सुहाउने यो सुन्दर मूर्तिको आयु त्यति लामो भएको थाहापाउंदा म चकित भएँ । रातो दुङ्गले बनेको, हेर्दा साधारण देखिने सिंहासनमाथि लेटिरहेको करिव २४ फूट लामो बुद्धदेवको यो भव्य महापरिनिर्वाण मूर्ति देखा म भाविभोर भएँ । त्यहाँको बैठकजस्तो कोठाभित्र भएका सबै श्रद्धालुजनहरू मौन थिए, मानौ शोकाकुल । तीमध्ये कुनै दण्डवत गर्दै थिए त कुनै त्यसै बसिरहेका, त्यस्तै कुनै हातजोडै उभिरहेका देखें । फेरि कुनै श्रद्धालुजनहरू मैनवती बालमा तल्लीन थिए त कोही धूपवती बालमा व्यस्त । थाइल्याण्ड हो कि म्यानमारका एकजोडि दम्पतीले बुद्धमूर्तिको खुद्दतिर श्रद्धासुमन वापत सुनका तपकहरू टासिरहेको देखा म दङ्ग परें । मलाई त्यहाँ कस्तो लागिरह्यो भनें बुद्धको निर्वाण उहिले २५०० वर्ष पहिले भएको होइन बरु त्यसैबेला भझरहेको थियो जुनबेला हामी त्यहाँ थियौं । त्यसैले त्यसैबेला त्यहाँ उपस्थित आगन्तुकहरू सबै शोकाकुल थिए र बुद्धको अन्तिम दर्शन गर्न सबै त्यहाँ भेला भझरहेका थिए । सांचै त्यहाँको त्यो वातावरणले मेरो मनमा एउटा रिक्तताको अनुभूति गराइरह्यो । हुन पनि, हो, संसारका शान्तिनायक तथा एशियाका ज्योति भगवान् बुद्धको अवसान् हुनु भनेकै यस धरतीको लागि एउटा अपूरणीय क्षति हुनु हो । तैपनि आज हामीसँग उहाँका अतुलनीय उपदेशहरू तथा उहाँले सिकाउनु भएका उच्चस्तीरीय ध्यान-विधिहरू छन् जसले गर्दा यस धरतीमा सुख, शान्ति र मोक्ष (मोहको क्षय) प्राप्त गर्नमा ठूलो सघाउ पुन्याइरहेको छ । मनुष्य जातिको कल्याणको लागि भगवान् बुद्धले जिति सार्थक उपदेश तथा ध्यान भावना अहिलेसम्म अरु कसैले दिन सकेको छैन । अर्थात् मनुष्य जातिको इतिहासमा बुद्धले जिति हृदयको वीणा अरु कसैले पनि बजाउन सकेको छैन । यस्तै यस्तै कुराहरू सोच्चै म त्यहाँ निमग्न हुदैथिएँ । सहयात्री जीवन सरिनी शान्ताले घचघच्याउंदा मात्र म भक्सङ्ग भएँ । लगतै बुद्धदेवप्रति सद्भावना व्यक्त गर्न मैनवती र धूपहरू बाल हामीले तरखर गच्यौ । तर त्यस कोठाभित्र बलिरहेका अरु धूपहरू र मैनवतीका धुवाले कोठा गुम्सरहेको हुँदा हामीले मन्दिर बाहिर बतीबाले निधोगारी बाहिर निस्क्यौ । बुद्धदेवप्रति श्रद्धा व्यक्त गर्न बती बाले प्रकृया

मलाई असाध्य राम्रो लाग्छ । त्यसपछि हामी मन्दिर परिकमा गर्न थाल्यौ । मन्दिर पछाडि एकहूल स्वी-पुरुषहरू घुंडा टेकेर पाठ-प्राथना गरिरहेका देख्यौ । पछि थाहाभयो- थाइल्याण्डका राजकुमारी समेत समिलित ती थाई भक्तजनहरू त्यहाँ बुद्धपूजा गरिरहेका थिए । पवित्र स्थलतिर गरिने जुनसुकै किसिमको श्रद्धाभाव कियाले मनमा सुख, शान्ति र सन्तोषको भावना प्रस्फुटिट हुँदो रहेछ भन्ने कुरा यो बौद्ध तीर्थ यात्रामा मैले बार बार अनुभव गरें । त्यसपछि त्यस महापरिनिर्वाण मन्दिरबाट तल ओर्लि त्यस सुन्दर शान्त बाटिकामा सरसर्ति घुम्यौ । मैले मनमनै गुनें - विभिन्न समयमा भगवान् बुद्धप्रति श्रद्धा व्यक्त गर्न बनाइएका ती विभिन्न मन्दिर, विहार, चैत्य वा स्तूपका अवशेषहरू होलान् । तर त्यतातिर गाइडको व्यवस्था नहुदा ती खंडहरहरूको विषयमा हामी अनभिज्ञ रह्यौ । यतिकैमा सांफ ५:३० भैसकेको थियो । हामी हतार हतार बाहिर निस्क्यौ । करिब एक-दुई किलोमिटर टाढा त्यतैतिर अवस्थित 'रामाभार स्तूप' तिर गाडिवाटे गयौ । खुल्ला शान्त बाटिका भित्र इंटैइंटाले बनेको हेर्दा अव्यवस्थित निर्माण जस्तो देखिने यो स्तूप एउटा सानो पहाड जस्तै देखिन्छ । बुद्धदेवको महापरिनिर्वाण पछि उहाँको पवित्र पार्थिव शरीरलाई यहीं अन्तिम दाह संस्कार गरिएको रहेछ । यस पवित्र स्तूपलाई पनि हामीले नमस्कार गर्दै केही मैनवतीहरू बालेर बुद्धदेवप्रति श्रद्धाभाव व्यक्त गर्याँ । त्यहाँबाट बाहिर निस्क्यांदा सांफ ६:०० बजि सकेको थियो । त्यसैले त्यतातिरका दर्शनीय स्थलहरू सबै सांफ ६:० बजे बन्द गरिने हुन्दा अरु कुनै कैतै गएनौं । यसरी कुशिनगरमा रहेका अरु दर्शनीय स्तूप वा मन्दिर जस्तै चाइनीज मन्दिर, टिवेटियन गुम्बा, आनन्द स्तूप, इण्डो-जापान-श्रीलंका बुद्धिष्ठ सेन्टर आदि कुनै ठाउंमा पनि जान सकेनौं । कुशिनगरमा डेढ-दुई घण्टा अधिमात्र पुगेको भए ती सबै ठाउंमा जान भ्याउन्थ्यो होला । तर के गरै, कस्तको ढांगले मङ्गले, आफैनै ढांगले भनेजस्तै पहिलो कुरा त विहान वाराणसीबाट प्रस्थान गर्दा नै ढिलो भएको थियो । भन्न त्यसमा बीच बाटोमा अकै बाटो धुमेर आउनु पर्दा थप ढिलो हुनपुग्यो । त्यसैले कुशिनगरमा एकदिन बढी बस्न पाए हुन्थ्यो जस्तो लागिरह्यो । तर हामी विवश थियौ किनभने भौलिपल्ट विहान ६:०० बजे नै कुशिनगरबाट वाराणसी फर्क्ने पूर्व निश्चित कार्यक्रम थियो । पहिले नै हात-खुट्टा बाधिसकेपछि के गर्न सक्यथौ र, हामीले । त्यसैले मौका मिले फेरि पछि आउंला भन्दै आफैले आफूलाई सान्त्वना दिवै चित्त बुझायौ ।

आश्चर्य

□ सम्बन्धिक लघुपत्र

जीवन

शान्ति नै जीवनको साथ्य, विवेक प्रयत्न यसको साधन
जीवन न आफ्नो न अरुको, सललल बग्ने अविरल प्रवाह
यहां न प्रेम छ न विद्धोड, तृष्णा अज्ञानताको खेल
जीवन एकतर्फि यात्रा निरन्तर, अतीतसँग सदा वेमेल
वर्तमान शून्य आकाश सागर, भविष्य काल्पनिक अन्धकार
जीवन योगीको कर्मक्षेत्र, भोगीको बन्धन पाशो दलदल
पुरुषार्थीको अमृत मोक्षमार्ग, कायरको विष नरकद्वार

शत्रु

ज्ञानरहित अन्य विश्वास कति भयंकर हुँदो रहेछ
अधर्मलाई धर्म समिक्षादा मानव दानव वन्दो रहेछ
धिकाकार छ कञ्जुसीलाई आफै मात्र नाम कमाउने
पराया सप्रिने डरले सुधारिएन कसैलाई पनि
हाय यो आलस्य पनि मेहनत गर्न नरुचाउने
भोलिभोलि गरूला भन्दै गुम्यो कति सुवर्ण अवसर
कस्तो यो अहंकार हो ढोगी अस्तित्व बनाउने
गलित स्वीकार्न नसक्दा उजाडियो अमूल्य मित्रता
बेकार भन यो ईर्ष्या पर प्रगति हेर्न नसक्ने
डाहको आगोमा जल्दै खरानी भयो सुन्दर जीवन

विपर्सना

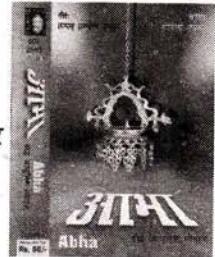
म तिम्रो शरीर तिमी मेरो मन
हामी दुईबिना कहां चल्दै र जीवन ?
संगीत नै कहां जानेको छुं र, म गीत गाइदिन सकुं ?
सुनिदेऊ छातिमा बरु, हृदय गति बडाइदिनेछु
नृत्य नै कहां आउँदै र, म नाचेर देखाउन सकुं ?
थामिदेऊ हातलाई बरु, सारा शरीर कम्पाइदिनेछु
साहित्य नै कहां सिकेको छुं र, म कविता कोरिदिन सकुं ?
चियाइदेऊ आंखामा बरु, लाटोभाखा बोलिदिनेछु

आभा

धोखा दिने प्रेमिका आमा समान रहेछ,
ज्ञानयुक्त नयाँजन्म लिएपछि थाहा भयो
सफलतामा भरपर्नु नहुने रहेछ,
मात्र सजाउने पुरस्कार भए पछि
अशल मित्र खोज्नु नपर्ने रहेछ,
जसफलतासँग मिलन भए पछि

कालानि सूत्र

विश्वास नगर कहिले पनि अन्धश्रद्धाले
विवेकको प्रयोग गरेर विश्वास गर्ने गर
गुरुले भन्यो भन्दैमा विश्वास नगर
राम्ररी जाँचेर विश्वास गर्ने गर
कारण बुझेर मात्र विश्वास गर
पढ्दैमा सुन्दैमा विश्वास नगर
धर्म संस्कृति भन्दैमा विश्वास नगर
अनुसन्धान गरेर विश्वास गर्ने गर
बास्तविक बुझेर मात्र विश्वास गर
मन पच्यो भन्दैमा विश्वास नगर
आफ्नो मान्द्ये भन्दैमा विश्वास नगर
युक्तिसंगत भएमा विश्वास गर्ने गर
ज्ञानी गुणी भए मात्र विश्वास गर

पञ्चस्कन्ध दुःख

यो कस्तो आत्मियता यो कस्तो सम्बन्ध ?
मित्र बनें कि शत्रु भनी देऊ तिमी आज
हेरिदिउं त आँखामा लाजले बिद्रोही बन्दौ
नहेरिदिउं त मनमा शंकाले अपराधी हुँचौ
छुएमा शरीर तिम्रो बन्दौ ज्वालामूखी तातिएर
नचुइदिएमा तिमी बन्दौ हिमाल चिसिएर
नजिक आउं त तिमीलाई शारीरिक यातना हुँचौ
टाठा जाउं त तिम्रो मानसिक दुख बढ्दै

को श्रेष्ठ ?

सम्बुद्ध मानिसमा श्रेष्ठ, सत्य स्वादिष्ट रसमा
आफु सबैभन्दा प्यारो, आमा भित्र घरमा
सन्तोष परम धन, भोक परम रोग
लाभहरुमा निरोगिता, विश्वास आफन्तहरुमा
बैराय परम धर्म, प्रज्ञा परम रत्न
जन्म गराउनेमा तृष्णा, पुण्य चोरी नहुनेमा
राग परम आगो, देख परम पाप
भलो गराउनेमा विद्या, आर्यसत्य सत्यहरुमा
निर्वाण परम सुख, संस्कार परम दुख
छोरामा कुरा सुन्ने, पत्ती सेवकहरुमा

गुँला वहिद्यो प्रदर्शनी सन्दर्भः धैंत्या हिति र गुइतः अजि

□ ज्ञानेन्द्र शाक्य, लिपावती पुस्तकालय

नेपाल विशेषतः उपत्यकाको तीन शहर मध्येमा धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक दृष्टिकोणवाट अति नै महत्वपूर्ण छ । प्रत्येक तीन चार पाइले पिच्छे चैत्य विहार भेटिने, यी शहरहरू वास्तवमा हाम्रो देश नेपाल कै धर्म संस्कृति र सभ्यताको प्रतिनिधित्व गर्दै आइरहेकाछन् । “उत्तरका आई पढने दक्षिणका आई पढाउने”^१ भनी वर्णित यो काठमाडौं उपत्यका, त्यो समय साँच्चै बुद्धधर्मको जग भई बुद्धधर्म अध्ययन अध्यापन र अभ्यास गर्ने थलोको रूपमा विकसित भएको तथ्य अकाट्य छ । सयौंको संख्यामा वहाल-वहिलहरू विद्यमानहुन् यस तथ्यको जीवित प्रमाणहरू हुन् । धेरै वहाल वहिलहरूको यत्रत्र लिच्छिवी अभिलेख र लिच्छिवी प्रस्तर कलाहरू भेटाइए अनुसार यो सभ्यताको विकास ऐतिहासिक रूपमा लिच्छिवी कालमा वा सो भन्दा पूर्व नै भएको पुष्टि हुन्छ ।

यस्तो गरिमामय सभ्यताको इतिहास बोकेको काठमाडौं उपत्यका नेपाल मण्डलको तीन शहरहरू मध्ये पनि ललितपुर मा मात्रै २१ वटा वहिलहरू छन् । यी मध्ये माणिगल राजप्रसाद पूर्व दिशा करिब एक किलोमिटर दुरिमा रहेको गुइतः टोल स्थित तीनवटा बहीहरू पनि अति नै धार्मिक सांस्कृतिक रूपमा महत्वपूर्ण छन् । यी तीनवटा वहिलहरू प्रथम श्री महाविहार, वसुच्चशील महाविहार र गुस्तलमहाविहार नामले प्रसिद छन् ।

नेपाल मण्डलको जीवित संस्कृतिको रूपमा प्रत्येक वर्ष गुँला पर्वमा श्रावणशुल्क एकादशी देखि सबैजसो वहाल वहिलहरूमा “बहिद्यो ब्ययगु” (बुद्ध वा लोकेश्वर प्रदर्शनीमा र आळे) परम्परा चलि आइरहेको छ । यही परम्परा गुइतःको प्रथमश्री महाविहार (तःधं बही) र वसुच्चशील महाविहार (चीधां) बहीमा पनि विद्यमान छ र यहाँको प्रदर्शनी अभ विशेष उल्लेखनीय छ । प्रथमश्री महाविहार र वसुच्चशील महाविहारमा क्रमशः धालाहिति र गुइतः अजीको प्रतिमा प्रदर्शनी नेपाल मण्डलको सबै बही विहारहरू मध्येकै विशेष प्रदर्शनीमा पर्छ । प्रत्येक वर्ष श्रावण कृष्ण प्रतिपदा गुँला पारूको दिन धैंत्या हिति र गुइत अजिको दर्शन गर्न तीनै शहर र गाउँ-गाउँका हजारै जनसमुदाय गुइतः वहीमा भेला हुन्छन् । यस दिनको विशेष महत्व नै धैंत्या हितिको दर्शन भएको कारण यस दिनको नाम नै “धैंत्या” चलिआएको छ ।

धैंत्याहिति

धैंत्याहिति अर्थात् “धर्मज्यय यात्रा हिति” गुँला वहिद्यो भ्रमणको क्रममा अपार श्रद्धा भक्तिका साथ दर्शन गरिने गुइतः प्रथमश्री महाविहारमा प्रदर्शन गरिने एक परम्परागत दुङ्गेधारा शैलीको माटोमा बनाइएको प्रतिमा हो । धैंत्या: (श्रावण शुक्ल प्रतिपदा)को दिन धैंत्याहिति दर्शन नगरी केहि नखाई बस्ने अद्यापि धेरै छन् । यस दिन गुइतः बहीमा धैंत्याहिति दर्शन पूजा गर्नुमा ठूलो पुण्य प्राप्त हुने विश्वास छ ।

यो माटोको प्रतिमा कुनै वस्तुकलाको प्रदर्शनी मात्र नभई एक अनौठो सत्यको प्रतीकको रूपमा पनि प्रदर्शन गरिन्छ । हामीले चूति हुन आटिको चित्त भ्रमणमा जाने कुराहरू त सुनेकै हुन् । यहाँ विश्वास यस्तो छ कि मरणासन्न अवस्थामा रहेको व्यक्तिको चित्त यसरी भ्रमणमा जाँदा विभिन्न स्थानहरूमा पुग्दै पानीको छहरा खस्दै गरेको हितिमा पनि पुग्छन रे । त्यहाँ त्यस व्यक्तिको आयुको परिक्षण भई हितिमा पानीखान अनुमति दिइन्छ । यदि मृत्युको दिन नपुगेको भए त्यहिँवाट फिर्ता पठाउँछन् रे । यो प्रचलित जनश्रुति सुन्दा कुनै दन्त्य कथा जस्तो लाग्न सक्छ । तर केही यस्तो अनौठो घटनाहरू जस्तै मृत घोषित व्यक्तिहरू पनि मसानवाटै उठेर आउनु र उठेर शुरुमा पानीकै विषय कुरा गर्नु मरणासन्न अवस्थामा पुगेका व्यक्तिहरू वेहोसीवाट विउँफिदा पानीको वारे सोध्नु आदिले यस कथनमा केहि सत्यताको भान चाँहि हुन्छ । तर जे होस् जनश्रुतिहरू प्रतिकात्मक रूपमा पनि विकसित भइरहेको हुनसक्छ । धैंत्याहिति दर्शन गर्ने क्रममा कुनै पनि व्यक्तिलाई यो धाराको महत्व के होला भन्ने प्रश्न उठ्छ, र नजिकको कसैलाई सोध्न पुग्छ । अनि

कोहि स्थानीय वा कोहि जानेसुनेको व्यतिले यहि कथा भन्ने गर्छन् । यसरी यसदिन सूर्यो पटक यो कथा दोहर्यादिन्छ—“हामी एक दिन मर्नु पर्छ, मर्नु पूर्व यो हितिको जल सेवन गराइन्छ । मृत्यु निश्चित व्यक्तिहरूलाई यो पानी पिलाइन्छ र मृत्यु हुन्छ अन्यथा केही आयु बाँकि भएको ठहरिन्छ । तर मृत्यु निश्चित छ, अकाट्य छ ।” यो कथाको माध्यमबाट व्यक्तिमा मरणानुस्मृति भावनाको अप्रत्यक्ष रूपमा वीजारोपण गरिदिन्छ । त्यस व्यक्तिले जब-जब यस धैँल्याहिति सम्भन्ध, तब तब उसमा मरणानुस्मृति भावनाको बहाना हुन्छ । संसार अनित्य छ, जन्म र मरणको धर्म नै नित्य छ, एक दिन म लगायत सम्पूर्ण जीवित प्राणीको मृत्यु हुन्छ भनी स्मृति दिलाईरहनु मानिसमा महान ज्ञानको वीज रोपे सरह हुन्छ । त्यसकारण धैँल्याहितिको दर्शन साँच्चै नै उपलब्धि मूलक छ ।

यसै प्रसंगमा यसको प्राचीनतावारे यस्तो कथन छ । अनुमानित चौथो शताब्दीका राजा वृषदेवले^४ आफूलाई अनुभव भएक कुराहरू जनता समक्ष प्रदर्शित गर्ने उद्देश्यले सद्धर्म यात्राको क्रममा यसको परम्परा शुरु गरि अभ्यक्त, नरा, पञ्चदान समेतको आयोजना गरे । आज पनि राजा वृषदेवलाई बुद्ध धर्म प्रेमी धार्मिक राजाको रूपमा मानिन्छ ।

नेपाल मण्डलको दर्शनीय, स्पर्शनीय, मननीय विषय भइर हेको स्वनामधन्य यस धैँल्याहितिको महत्व बुझनु र वहिद्यो भ्रमणको परम्परालाई निरन्तरका बनाई हात्रो सांस्कृतिक वैभवलाई चिनिराख्नु सबैको कर्तव्य हो ।

गुइतः अजी

वाहिद्यो प्रदर्शनी परम्परामा अर्कोएक विशेष दर्शनीय कुरा गुइत वहिकै वसुच्च शील महाविहारमा प्रदर्शित गरिने गुइतः अजिको प्रतिमा पनि एक हो । हेर्दामा एक साधारण बृद्धाको रूप देखिने गुइत अजिको महिमा पनि अति नै श्रुतयोग्य छ ।

यी श्रद्धामयी गुइत अजि (गुइतःका बजै) दीपंकर बुद्धका पर्यायमा राजा सर्वानन्दको राज्य दीपावती नगरका एक अति नै दरिद्र दुखी अरुको खेतवारीमा खसेका धान गहुँ अन्नका दानाहरू बटुली जीविकोपार्जन गरिरहेका बृद्धा कन्या थिए । एकदिन राजा सर्वानन्दको निमन्त्रणामा आउदै गर्नुभएका दीपंकर तथागतको आगमनको खबर सुनी श्रद्धाभावका साथ आफूनो कुटीमा भएको थोरै अन्नको सातु बनाइ हत्तनपत्त तथागतलाई दान दिन भनी ढोकामा उभिरहेकी थिइन । तथागतको दिव्यचक्षु चेतोपरिय ज्ञानव्दारा ती बृद्धाको चित निर्मलतालाई चिनि, राजाको निमन्त्रणामा जाँदै

गर्नुभएको भएपनि, दरवारतिर नगाई सर्वप्रथम ती बृद्धाकहाँ जानुभयो । बृद्धाको शुद्धदान ग्रहण गर्नुभई शुभाशिर्वाद दिनुभयो । यो देखी राजालाई आश्चर्य लागेर आफूनो कौतुहल भगवान समक्ष राखे । “आफै रगत पसिनाले कमाई शुद्ध मनले दिइएको दानको महत्व बढीहुन्छ । परि माणसाङ्को महत्व गौण हुन्छ जबकि मनको शुद्धताले बढी महत्व पाउँछ ।” भगवानको यो उपदेशबाट प्रभावित भई राजा आफू पनि आफै नै पसिनाको केही कमाई दानगर्दै भनी इच्छा गरी एक लुहार कहाँ पुगे । बैशाखको टन्टलापुर गर्भीमा रातो फलामलाई कुटी अति परिश्रमका साथ केहि समय भित्रमा केही रूपैया कमाई दर्बार फर्के । सोहि पसिनाको कमाईबाट दीपंकर बृद्ध लगायत भिक्षु संघलाई निमन्त्रणा दिइ पिण्डपात्र दान गरे । यस्तो शुद्ध दानको परि चय दिइ गएका उक्त बृद्ध प्रेरणाको स्रोतका रूपमा पुजिन थाले । दीपंकर तथागतले श्रावण शुक्ल अष्टमीका दिन प्रथम पटक उक्त बृद्धाकन्याको हातवाट दान ग्रहण गर्नुभएको हुनाले त्यस दिन यल पञ्चदान भनी प्रत्येक वर्ष भिक्षुसंघलाई दान प्रदान गर्ने संस्कृति नै चल्यो र त्यस दिन केही नखाई ठूलो संख्यामा शाक्य भिक्षु, वज्राचार्यहरू गुइतःस्थित गुइतःअजिको नामबाट दिइने अन्नदान लिन अध्यापि घुँझ्चो गर्दछन् । अनि दानको महिमा गाउँछन् :-

दानं विभूषणं लोके दानं दुर्गाति निवारण ।

दानं स्वर्गस्य सोपानं दानं शान्ति कर शुभं ॥ C

दानपारमिता बुद्धत्व प्राप्तिको प्रथम खुइकिलो हो ।

भौतिक वस्तु दान दिनु भनेको भौतिक वस्तु प्रतिको आसतिलाई क्षीण पाँडेलाने अभ्यासको रूपमा लिनु पर्दछ । गुइतः अजीको प्रसंगमा बढीजसो आमिष दानको नै चर्चा बढी देखिन्छ ।

दान दिंदा कसैले केहि कसैलाई दिएमा मात्र त्यो दानपार मितामा गनिदैन। त्यो मात्र दान हुन्छ। दानदिने कर्ता म, दान दिएको वस्तु र दान लिने व्यक्ति यी तीनै पक्ष अनित्य धर्मा हुन्, नश्वर धर्माहुन् भनी भावना गर्दै अनित्यवोध ज्ञान बृद्धि गर्दै लान सकेमा मात्र सो दान दानपारमिताको अध्यास हुन्छ र मुक्तिको बाटो हुनपुग्छ। अन्यथा एकजना धनी व्यक्तिको आडम्बरको जरो वा क्षणिक मानसिक शान्तिको रूपमा मात्र हुनजान्छ। यस्तो महान अभ्यास हामै संस्कृति भित्र छ। मात्र आज अज्ञानता अशिक्षाको कारण धेरैले यसको महत्व नबुझी पञ्चदानलाई एक परम्पराको रूपमा मात्र मानिरहेका छन्। प्रत्येक वर्ष श्रावण शुक्ल अष्टमीको दिन ललितपुरमा यल पञ्चदानोत्सव हुन्छ र सबै शाक्य भिक्षु, बज्ञाचार्यहरू दान लिन दानशाला भएका घर-घरमा पुग्छन्। दानको महिमा वर्षमा एक चोटि भएपनि गाउने परम्पराको हामी सम्मान गर्नुपर्छ। यस्तो अमर किर्ति राखिएका श्रद्धावान् बृद्धालाई सर्वानन्द नृप जातकमा लक्ष्मी थकू नाम दिइएको छ भने स्थानीय भाषामा गुइतः ल्यँचा, गुइतः अजि, गुइतः नकिं आदिले पुकार्दै आएको छ। उनको प्रतिमा प्रत्येक वर्ष गुन्हपुनि (श्रावण शुक्ल पूर्णिमा) को दिनदेखि बसुच्च शील महाविहार को प्रागणमा प्रदर्शित गरिन्छ र उनको गुणानुस्मरण गरिन्छ।

गुइतःबहीका अन्य प्रदर्शनीहरू

प्रथम श्री महाविहारको सलंशामा ^{१०} धूल्याहिति वाहेक अरु पनि देवदेवीहरूको प्रदर्शन हुन्छ। सलंशाको दाँयापटी महाकरूणाका प्रतिमूर्ति अमोद्यपाश लोकेश्वर र साथमा आर्यतारादेवी र भृकुटी तारादेवीको प्रतिमा र राखिएको हुन्छ। अमोद्यपाश लोकेश्वरको पादपीठब नजिकै दुई भयानक रूपी जन्मदुत कर्मदुत र एक बुढी आइमाई व्दारपालको रूपमा रही धूल्याहिति राखिएको हुन्छ। सलंशाको दाँयापटी दीपकर तथागतको मूर्ति राखिएको हुन्छ, यही शलंशाको मध्यभागमा दैनिक जीवनमा प्रयोग गरिने परम्परागत भाँडाकुङ्डां तथा सामग्रीहरू जस्तो मानापाथी, सुकुण्डा, चुलेसी, पुजामण्डप, समयवजी राख्ने भाँडो, टीका भाँडो, पानस, सन्दुक आदि प्रदर्शित गरिएको हुन्छ। यसै सामग्रीहरूको सँगै एक काष्ठमय लोकेश्वरको प्रतिमा पनि प्रदर्शित गरिएको हुन्छ।

यसवाहेक प्रथमश्री महाविहारको प्रांगणमा ३४ फिट लामो पौभा चित्र प्रदर्शित हुन्छ। वहिलको पूर्वी मोहदाको भित्तामा टाँगिने सो पौभा चित्रमा सर्वानन्द नृप

जातक कथालाई पूर्णरूपमा अभिलेख सहित चित्रांकित गरि एको छ। १०५६ ने.स. मा जिर्णोद्वार गरिएको सो कृति हाल अति जीर्ण दयनीय अवस्थामा छ र पुनः जिर्णोद्वारको बाटो हेरिरहेको छ। तर यसको कुनै आयस्रोत नभएको र कोहि दाता पनि नभएको कारण वहिलका संघले यसको जिर्णोद्वार गर्न सकिरहेको छैन।

गुइतःबहीका अरु विशेषताहरू संक्षेप: E

ललितपुरमा पूर्वी ढोकावाट प्रवेश हुँदा सर्वप्रथम आउने प्रसिद्ध विहार यो गुइतःबही एकै ठाउँमा तीन-तीनवटा बहीहरू जेडिएर रहेर पनि स्वतन्त्र संघ व्यवस्था कायम रहेको तथ्य गुइतः स्थित विहारहरूको विशेषता हुन्। प्रथम श्री महाविहारमा स्थापित गुन्दुरी देवताको उचाई १ वहाल वहिलमा उभिएर रहेका बुद्धहरू मध्ये सबभन्दा अग्लो उचाई भएको बुद्ध मूर्ति मानिन्छ। प्राचीनकालमा यस बहीको मूल मन्दिर नौतले थियो भन्ने कथन छ। मन्दिरको तीन तल्ला भएको पेटीले यो कुराको सत्यताको आभास दिन्छ जुन यो बहीको विशेषताको रूपमा रहेको छ। नौतले मन्दिर लगायत अरु पनि नौ नै अंकसँग मिलाएर धर्मकीर्तिहरू स्थापना भएको हुनाले यसको नाम गुस्तल पछि गुइतः भएको भनिन्छ।

उपसंहार

यस्तो ऐतिहासिक, सांस्कृतिक महत्वको गुइत वही पुगी वहिद्योको रूपमा प्रदर्शन गरिने विभिन्न सामग्रीहरू दर्शन तथा स्मरण योग्यछन्। वर्षको एक चोटी श्रावण शुक्ल, प्रतिपदाको दिन विशेष मेलाका साथ भव्य प्रदर्शनी हुने सो सांस्कृतिक सम्पदालाई सधै निरन्तरता दिई संरक्षण गरिराख्ने हाम्रो कर्तव्य भएको छ।
पादटिप्पणी

(A) उत्तर भन्नाले तिब्बत र दक्षिण भन्नाले भारत, यो भनाई चिनिया यात्रीहरूको यात्रा विवरणमा उद्घृत उद्धरण हो।

(B) पं हेमराज शाक्य, 'धर्मज्ञय यात्रा हिति या महत्व' 'गुस्तल' लसता पौ, दीपावती पुस्तकालय, ने.सं १११८

(C) पं आशाकाजी वज्ञाचार्य, 'सर्वानन्द नृप जातक' पञ्चराज शाक्य ने.सं १११४ यो शलाके "अथ दान गाथा" को एक पक्ति हो।

(D) सलंशा सहलहशाला, वही वास्तुकलामा वहीको छिडी तल्लामा प्रदर्शनी प्रयोजनार्थ केही कोठाहरू दलानको रूपमा बनाइएको हुन्छ।

(E) हेराकाजी वज्ञाचार्य, 'गुइतःया वहि विहार संघ, छागू अध्ययन' दीपावती पुस्तकालय ने. सं १११९

नोट: ललितपुरमा पूर्वी ढोका: मध्यकालीन इतिहासमा वर्णित ललितपुरमा पूर्वे गर्ने १८ द्वारहरूमध्ये पूर्वी ढोकाको रूपमा गुइतःमा पनि एकवटा थियो, जुन द्वारको भग्नावशेष हालैमात्र उत्खनन भइरहेको छ।

◆◆◆

“भगवान् बुद्ध र चार आर्य सत्य”

□ मेघनाथ रिमाल, वाल्मीकि विद्यापीठ

इ.पू. ५६३ तिर जन्मिएका “सिद्धार्थ” नामद्वारा बोलाउन थालियो । उनलाई सानैदेखि राजकाज, र दरबारीया कार्यहरुप्रति त्यति चासो थिएन । आफ्नो छोरा सिद्धार्थ संसार बाट विरक्त भई कैते घर त छाइदैन भन्ने डरले उनका पिता शुद्धोधनले उनको विवाह देवदहकी राजकुमारी यशोधराका र कतै-कतै “गोपा” भन्ने नाम पनि उल्लेख साथ गरिदिए, र अत्यन्त राजकीय भोग-विलासमा बसेका भएपनि उनको मनमास सधैं वैराग्य वा विरक्तिले वास गरिरहेको हुन्थ्यो । समय वित्तै जाँदा उनले एक पुत्रलाभ समेत गर्दछन् । एकदिन घुम्दै जाँदा बृद्ध, रोगी, सन्यासी र मृतव्यक्तिलाई देखेपछि उनलाई अझ बढी विरक्ति पैदा हुन्छ र उनी घर बाट निस्कन्छन्, त्यसबेला उनी २९ वर्षका मात्र थिए । घर बाट निस्किसकेपछि धेरै समयसम्म उपयुक्त गुरुको खोजीमा मगधको जङ्गलमा उनि घुमफिर गरिरहन्छन् । प्रथमत: “आलार कालाम” नामक गुरुले उनलाई योगका विभिन्न विधिहरुका साथै आध्यात्मिक मार्गको शिक्षा दिए । गुरु कालामबाट विभिन्न शिक्षाहरु हाँसिल गरेता पनि सिद्धार्थ त्यतिमा मात्र सन्तुष्ट हुन सक्तैन् । त्यसबारे बुद्धले आफ्नै शब्दमा बोधिराजकुमारसँग भनेका छन्-

“राजकुमार ! बुद्ध हुनु भन्दा पहिले..... मलाई पनि लाग्थ्यो- सुखमा सुख प्राप्त हुन सक्दैन, दुखमा सुख प्राप्त हुन

सक्छ । त्यसैले..... म युवा, निकै कालो कपाल छौडै, सुन्दर यैवन छौडै, पहिलो वैशमै, आमावावुलाई रुवाउदै छोडेर घरबाट प्रव्रजित भाएँ । आलार कालाम सँग..... गाएँ ।”

आचार्य गुरु आलार कालामको शिक्षाबाट असन्तुष्ट भएपछि सिद्धार्थ अन्यत्र गई वर्षसम्म दुष्कर तपस्याका साथै अत्यन्त कठोर अनशन गर्न समेत पछि पदैनन् फलत: उनको शरीरका अङ्गहरु कुरुप तथा ऊँटको जस्तो खुट्टो, ८० वर्षको मान्देको जस्ता गोली गाँठा एवंम् हातगोडाहरु रुखका पुराना हाँगाविंगा जस्ता देखिन्थ्ये । यस बारेमा उनी आफ्नै शब्दमा भन्दछन्-

“मेरो शरीर दुर्बलताको सीमासम्म पुगेको थियो । जस्तो..... असीतिकका जस्ता गोली गाँठाहरु..... त्यस्तै मेरा अंगप्रत्यंग भैसकेका थिए । जस्तो ऊँटको खुट्टा, त्यस्तै मेरा कुम भएका थिए । जस्तो गहिरो कुवामा तार, त्यस्तै मेरा आँखा देखिन्थ्ये । इत्यादि ।”

अत्यन्त कठोर तपस्याद्वारा पनि उनले ज्ञान प्राप्त गर्न सफल नभएपछि, सो ज्ञान प्राप्त गर्ने कार्य अत्यन्त कठोर सम्भी यस प्रकारको कुशशरीरद्वारा “बोधि” प्राप्तगर्न नसक्ने भएकोले स्थूल-आहार ग्रहण गर्नेनिर्णयमा फुदछन् त्यतिकेला उनका ५ जना भिक्षुहरु थिए ती सैक्ले यो कार्य देखेर उनलाई परित्याग गर्दछन् । तथापि उनी आफ्नो ध्यानमा लीन थिए । धैर्य वर्ष सम्मको त्याग एवंम् तपस्याको फलस्वरूप

जसले शील (धर्म) बुझेको छ, तर प्रयोगमा त्याउदैन, ऊ त्यो मान्छे सरह छ
जसले बत्ति बाल्छ र आँखा चिम्लिन्छ ।

Shrestha Oil Distributors

Tilganga Auto Care Pvt. Ltd.

P.O. Box : 9008, Tilganga, Kathmandu,
Nepal, Tel : 483981, 470362, 490067, Fax : 977-1-474193

उनले (झूपू ५३८) ३६ वर्षको उमेरमा बोधि प्राप्त गरे। यहाँ बोधिको अर्थ “ज्ञान” हो। यसबोरेमा उनी स्वयं भन्दछन्-

“मैले एउटा रमणीय भूमागको बनखण्डनमा एउटा नदी (निरंजना) बढै गरेको देखें। त्यसको धार रमणीय र सेतो थियो। यही ध्यान योग्य स्थान हो भन्ने सोचेर, त्यहाँ बसेर..... जन्मनुको दुष्परिषमलाई चिनेर..... अनुपम निर्वाप प्राप्त गरे।..... मेरो ज्ञानदर्शन (साक्षात्कार) भयो, मेरो चित्तको मुक्ति अचल बन्यो, यो अन्तिम जन्म हो, फेरि अब अर्को जन्म हुनेछै”

त्यसपछि उनी “बुद्ध” नामद्वारा प्रचलित भए। चार आर्य सत्यनै उनले प्राप्त गरेका बोधि हन्। यो ज्ञान वा सत्यलाई आर्य भन्नुको अभिप्राय के हो त ? यो अत्यन्त विचारणीय कुरो छ। आचार्य चन्द्रकीर्ति यस बारेमा भन्दछन्- “आर्य” भन्नुको अभिप्राय “विद्वज्जन मात्रै यस सत्यलाई चुम्न सक्वद्वन्त”। उनले प्राप्त गरेको बोधि दर्शन (आर्यसत्य) यस प्रकार छन्-

- १) दुःखम्
- २) दुःखसमुदय
- ३) दुःखनिरोध
- ४) दुःखनिरोधगमिनीमार्ग

१) दुःखम्

चार आर्यसत्य मध्ये यो प्रथम आर्यसत्य हो। दुःखसत्यको बारेमा बुद्धले आफ्ना भिक्षुहरूलाई उपदेश दिने क्रममा भनेका छन्- “इदं खो पन भिक्खवे दुःख अरिय सच्चं। जाति पि दुःखा, जरापि दुःखा, अप्येहि सम्पयोगो दुःखो, पियेहि विप्ययोगो दुःखो, यम्पिच्छं न लभति तम्य दुःख संक्रियतेन पञ्चपादानक्षवन्धापि दुःखा।”

अर्थात्- जन्म पनि दुःख हो, बृद्धावस्था पनि दुःख हो, मृत्यु पनि दुःख हो। यस भव संसारमा दुःख अलावा अन्य कुनै वस्तुको उपस्थितिनै छैन, जाता हेरे पनि दुःखै दुःख मात्र छन्। शोक, दौर्मनस्यता, अप्रिय वस्तुसँगको समागम, प्रियसंगको विछोडादि सबै दुखैनै हुन, त्यसैले यस संसारमा दुःख अतिरिक्त अन्य कुनै वस्तुको अवकाशनै छैन। तथागत पुनः भन्दछन् कि “पञ्चस्कन्ध” आदि पनि दुखैनै हो (पञ्चस्कन्ध भन्नाले रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान बुभिन्द्ध)। यी दृश्यहरूद्वारा यो ज्ञान हुन्छ कि जगत्का समस्त कार्य, घटना वा व्यापार सबै दुःखै मात्र हुन्। तथागत पुनः अगाडि बताउनहुन्छ- यो भवसंसार भनेको जलै गरेको घर हो यसबाट सुख प्राप्त गर्न भनेको कल्पना मात्रै हो।

२) दुःख समुदय-

यो दोस्रो आर्यसत्य हो। कारण विना कार्य असम्भव

छ। अर्थात् कारणविना कार्यको कल्पना समेत गर्न सकिनैन। दुःख त छ तर यसको प्रमुख कारण के हुन सक्दछ त ? यसको उत्तरमा तथागत बुद्ध भन्नुहुन्छ- त्यो कारण (cause) हो “तृष्णा”। मानव जीवनमा तृष्णाले नै दुःख निम्त्याउने कार्यमा सक्रिय भूमिका खेलिरहेको हुन्छ। बुद्ध भन्नुहुन्छ -

“इदं खो पन भिक्खने दुःखसमुदयं अरियसच्चं। यो तप्ता पोनव्यविका नन्दिरागसहगता तत्र तत्राभिनन्दिनी सेय्यथीदै कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा”

दुःखको Main cause का रूपमा यसलाई लिइन्छ। मानव भित्र भएको Unlimited desire ले गर्दा नै दुःखका रूपमा मान्द्ये देखिने हुन्छ। जब सम्म मानिस “तृष्णा” रूपी वस्तुलाई फ्यालन सक्षम हुैदैन तबसम्म उसले दुःखबाट मुक्ती पाउदैन्। यसलाई-
१) कामतृष्णा २) भवतृष्णा ३) विभवतृष्णा भनिन्छ।

**With Best
Compliments**

of

CE

CONSTRUCTION PVT. LTD.

Bagmati Chambers, Flat 4/5
 Ka 2-2/18 Milan Marg, Teku
 P.O. Box 1223, Kathmandu, Nepal
 Phone No. 243120, 252124
 Fax : 977-1-231043
 E-mail : cecon@mail.com.np

३) दुःखनिरोध-

यो तृतीय आर्यसत्य हो, यसको अर्थ हो नाश वा त्याग। तथागतले दुःखको निरोध हुन्छ भन्ने वचन शिष्यहरूलाई दिनुभयो अर्थात् दुःख छ, दुःखको कारण छ त्यसैले यसको नाश पनि सम्भव छ। अर्थात् तृष्णाको मूलनै क्षत गर्नु विरोध हो। बुद्धधर्मको महती विशेषता हो कार्यकारणको अटूट सम्बन्धको स्वीकृति। दुःखको कारणलाई नष्ट गरिएदैमा निरोध हुन्छ। यस दर्शनमा (Buddhism) दुःखनिरोधको प्रचलित संज्ञा “निर्वाण” हो। तृष्णाराहित संसारको उच्चस्थान “निर्वाण” हो। निर्वाणको सम्बन्धमा मत-मतान्तर भएता पनि “निर्वाण” नै जीवनमुक्तिको Last Aim हो।

४) दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपद् (निरोधको मार्ग)

प्रतिपदको अर्थ मार्ग (Path) हो। तथागतले वताउनु भएको माथिका सत्यवाट समर्पितमा दुःख भएता पनि यसको निरोध हुन्छ भनिएको हो। यसको गन्तव्य छ भने त्यो के हो त? यो एकदम विचारणीय प्रश्न हो। यसको जवाफमा भगवान्नले भनेका छन् “निर्वाण” नै यसको निरोध हो। अर्थात् निर्वाण प्राप्त गर्नु भनेको दुःखस्पी सागरवाट पारपाउनु हो। निर्वाणतर्फ अभिमुख हुनका निमित् - “आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग”को समेत बुद्धले उल्लेख गर्नु भएको छ, ती हुन्-

- १) सम्यक् दुष्टि २) सम्यक् संकल्प ३) सम्यक् व्यायाम
४) सम्यक् वाचा ५) सम्यक् कर्मान्त ६) सम्यक् आजीविका
७) सम्यक् स्मृति ८) सम्यक् समाधि

यी अष्टाङ्गिक मार्गमा सम्यक्दुष्टि र संकल्पलाई प्रज्ञा, वाचा र कर्मान्तलाई शील र सम्यक् व्यायाम, स्मृति र समाधिलाई समाधिको नामद्वारा निराकरण गरिएको छ। अर्थात् कुशल दुष्टि, हिंसा र प्रतिहिंसा रहित कुशल संकल्प, मिथ्यावचन वा भुट्टाकुरो, कटुवचन रहित वचन, गम्भीर एकाग्रता, कुशल कर्मान्त, कुशल

आजीविकाको सहायता विना निर्वाण वा दुःखको निरोध असम्भव छन्। राग, द्रेष जस्ता मानसिक उद्वेदद्वारा मानव-मानव बीच विभेद पैदा भई र फलतः मानिस दुःखको खाडलमा पैदैजान्छ। जब मानिसमा इर्ष्या, द्रेष जस्ता मनोविकारहरूले स्थान पाउन थाल्दछन् तब स्वतः रूपमा दुःख पनि निःसृत हुँै जान्छ। अतः सम्पूर्ण व्यक्तिले अनुसरण गर्नुपर्न तत्त्वका रूपमा स्यापित भएको छ। अतः जीवनलाई सदा खुसी एवं सुखी राज्ञका निमित्त यी मार्गको अनुसरण गर्न आवश्यक प्रतीत हुन्छ।

तथागत बुद्धद्वारा प्रतिपादित धर्महरूमा अत्यन्त महत्वपूर्ण तथा व्यवहारिक कुराहरू धेरे छन् जसले यी ४ सत्यलाई अनुसरण गर्न थाल्दछ, अन्य सत्यहरू स्वतः दर्पणको रूपमा उपस्थित हुन्छन्- यसको बारेमा एक उदाहरण-

“एक पटक तथागत बुद्ध ध्यानगर्ने क्रममा थिए, उनी साथै उनका प्याठा शिष्य आनन्द पनि उनीसमै थिए। उनले एउटा सुकेको पात टिपेर शिष्य आनन्दलाई सोधुहुन्छ- आनन्द! यस पातका अतिरिक्त यहाँ अन्य कति पातहरू तिमी देख्छौ? आनन्द तुरुन्त जवाफ दिन्छन्- सुकेर भूमिमा पातित भएका पातहरू पनि छन् कि तिनीहरूको गणना नै सम्भव छैन। तब तथागत भन्नु हुन्छ, हो त्यसरीनै मैले पनि तिमीलाई मुट्ठिभरिको सत्य दिएको छु। यी वाहेक कैयौ हजार सत्यहरूछन् जसको गणनानै सम्भव छैन।

तसर्थ कुशल दिशानिर्देशको लागि भगवान्द्वारा प्रीति यी चार आर्यसत्यले निर्वाण वा बुद्धत्व प्राप्तिका निमित्त अवश्य पनि राग्रो भूमिका खेलेका छन्, अर्थात् यी आर्यसत्यको अनुसरण विना कुनै पनि ज्ञान सम्भव हुँदैनन् “अस्तु”।

सन्दर्भ ग्रन्थहरू:

१) वौद्ध-दर्शन-मीमांसा- आचार्य बलदेव उपाध्याय

२) वौद्ध दर्शन- राहुल सांकृत्यायन

३) Buddha Darshan Prasthan- Prof.R.S. Tripathi

Tibet Cottage (Pvt) Ltd.

P.O. Box : 1-49 Chha, Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal
Tel : 226577, 252867 Fax : 977-1-240165
E-mail : tcottage@mos.com.np
<http://www.tibetcottage.com>

Tibet Cottage is known for excellence and caters to its patrons' wish for cleanliness, help fulness and warm hospitality. Because we are family-owned guest house, stay with us and make it a temporary home of their own.

बुद्ध शिक्षा

■ भिक्षु उदयभद्र, शान्ति बन

बुद्ध सासनमा चित्तको स्थान सर्वोपरि छ । ‘भगवान बुद्ध आज्ञा गर्नु हुन्छ- “मनसाचे पसल्नेन भासितिवा करोतिवा” अर्थात् शुद्ध मन लिएर कसैले बोल्यो या काम गर्यो भने “ततोनं सुखमन्त्वेति छाया व अनपायिनी” आफ्नो शरीरको छायां आफैनै पछि पछि लागेर आए भै सुख पनि पछि लागेर आउँछ । फेरि “मनसाचे पुद्व्वेनमासतिवा करोतिवा” अशुद्ध मन लिएर कसैले बोल्यो या काम गर्यो भने, “ततोनं दुःखमन्त्वेति चक्रकं व वहातो पदं” गोरुको पछि पछि गाडाको पांग्रा आए भै दुख पनि पछि-पछि लागेर आउँछ । भनेर भगवान बुद्धले धम्म पदमा आज्ञा गर्नुभएको उपदेश हो । त्यस कारण भगवान बुद्धले “चेतनाह मिम्खिवे कम्म वदामि” अर्थात्- प्रिय पुरि भिक्षुहरू हो । म चेतनालाई कर्म भन्नु भनेर आज्ञा गर्नुभएको हो ।

भगवान बुद्धले धम्मपदमा धैरै उपयोगीहुने रामा-रामा उपदेश दिनुभएको छ । भगवान बुद्ध आज्ञा गर्नुहुन्छ । “सब्य पापस्स अकराण” कुनै पाप नगर्नु ॥ भगवान बुद्धले कुनै पाप नगर्नु भनेर चूप लागेर बस्नु भएन । वहाँले पाप कसरी हुन्छ भनेर पापका कारणहरू पनि एक-एक गरि व्याख्या गरिदिनु भएको छ । भगवान बुद्धले व्याख्या गर्नुभएका पापहरू दश प्रकारका छन् । यी दश प्रकारका पापहरू एकै व्वार वाट हुँदैनन् । पाप गर्नलाई तिन व्वारार को आवश्यन्ता पर्दछ । मानिसले पाप गर्ने तिन व्वारलाई यसरी यहाँ पाउन सकिन्छ । (१) काय (शरीर) (२) वची (वचन) र (३) मनो (मन) भनेर याहाँ पाउन सकिन्छ । अहिले हामीले यहाँ पाएका (३) व्वारले आ-आफैनै तरिकाले पाप गर्नेछ ।

शरीरवाट हुने (३) प्रकारका पापहरू

- (१) पाणातिपात-पर प्राणीलाई दुःख दिनु । हिंसा गर्नु ।
- (२) दिन्नादान- अरुको वस्तु चोरी गर्नु ।
- (३) कामेसुमिच्छाचार- पर पुरुष वा पर स्त्रीलाई गमन-गमन गर्नु ।

वचनवाट हुने (४) प्रकारका पापहरू-

- (१) मुसावाद-भुठो कुरा बोल्नु ।
- (२) पिसुनवाचा- मेल-मिलाप भएकाहरू माझ फुट पैदा गर्नु ।
- (३) फरुसवाचा- कठोर वचन बोल्नु । गाली गर्नु । सरानु ।

(४) सम्फल्पलाप- व्यार्थका कुरागर्नु

मनवाट हुने (३) प्रकारका पापहरू-

(१) अभिजक्षा- अरुको सम्पत्तिलाई आफ्नो बनाउने चाहना गर्नु । लोभगर्नु ।

(२) व्यापाद- अर्कालाई दुःख दिनु । कोक गर्नु ।

(३) मिच्छादिङ्गि- उल्टो धारणा, गलत विचार, यसरी मानिसहरूवाट हुने पापहरू हुन ।

भगवान बुद्धले पाप नगरेमात्र पुँडैन भनेर आज्ञा गर्नुभएको छ । हाम्रो साधारण विचारले पाप नगरे पुण्य मै हाल्योनी भन्ने कुरा उठन सक्छ । भगवान बुद्धको वचन अनुसार पुँडैन । किन भन्दा भगवान बुद्धले यहाँ “कुसलस्स असम्पदा” अषति पुण्य संचय गर्नु भनेर आज्ञा गर्नु भएको छ । भगवान बुद्धले पुण्य (१०) प्रकार का छन भनेर पनि व्याख्या गर्नुभएको छ ।

(१) दान-श्राद्धा पुर्वक दिन । त्याग गर्नु ।

(२) शील-शील पालन गर्नु । अनुशासीत हुनु । सुदू आचरण गर्नु ।

(३) भावना- समथ, विपस्सना ध्यान भावना गर्नु

(४) अपचायन-आफु भन्दा ठूलाहरूलाई आदर गर्नु ।

(५) वेययवच्च-सहयोग गर्नु ।

(६) पत्तिदान- आफुले गरेको पुण्यलाई अरुलाई नै बाँडनु ।

(७) पत्तानुमोदन- अरुले गरेको पुण्यमा प्रसन्न हुनु ।

(८) धम्म सवन- धर्म उपदेश सुन्नु ।

(९) धम्म देशना- उपदेश दिनु ।

(१०) दिटिठजुकम्म- सम्यक वृष्टि यसरी (१०) प्रकारका पूण्यहरू छन् ।

भगवान बुद्धले पाप नगर्नु । पुण्य गर्नु भनेर आज्ञा भएतापनि यसमा पनि भगवान बुद्धले तेती महत्व दिनु हुन्न । भगवान बुद्धको आज्ञा अनुसार “सचित्तपरियोदयनं” आफ्नो चित्तलाई शुद्ध गर्नु भनेर चित्त शुद्ध गर्नु मा धैरै महत्व दिनु भएको छ । हाम्रो चित्त शुद्ध कसरी गर्ने त, छोटकरीमा भन्दा समय भावना विपस्यना ध्यान भावनाको अभ्यास गर्दै लान सकेमा हाम्रो चित्त शुद्ध हुन्तिर उन्मुख हुन्छ । चित्त शुद्ध भयो भने “एतानं बुद्धानसासन” यो नै बुद्ध को शिक्षा हुनेछ ।

सरयूक सम्बुद्ध

□ वीणा कंताकार

सम्यक सम्बुद्ध- भगवान बुद्धयागु गुण वर्णन यानातःगु मध्यम् सम्यक सम्बुद्ध निगूगु गुण खः । थ्व शब्दयागु अर्थ खः यथार्थरूप स्वयं थःथम्हंतुं वोधिज्ञान लाभ याना विज्याःम्ह अथवा सुँ हे गुरुयागु मार्ग दर्शन विना संम्पूर्ण लौकिक, लोकत्तर व निर्वाण धर्मयात साक्षात्कार याना विज्याःम्ह धाःगु खः । थुजोगु सम्यक सम्बुद्ध ज्ञान वासपोल तथागतं केव थ्व हे जन्मयजक तपस्या याना: अथवा मेमेगु छुं परिश्रम याना: लुइका वा थुइका विज्यागु ज्ञान मखु । भगवान बुद्धं कल्पांकल्प न्ह्यो निसें असंख्य पारमिता धर्म पुरेयाना: वसपोल तथागतं थ्व अन्तिम जन्मय सम्यक सम्बोधि ज्ञान लाभ याना विज्यागु खः । ख ला गौतम बुद्ध स्वयां न्ह्यो लोकय यक्व बुद्धिं उत्पन्न जुइ धुंकुगु खः । वसपोल तथागतिं नं स्वयं थःथम्हंतु ज्ञान लाभ याना विज्यापिं खः । अथे हे वसपोलपिसं लुइकूगु ज्ञान नं निर्वाण मार्ग्य वनेगु हे खः । अथेजूसां वसपोलपितं सम्यक सम्बुद्ध धाःसा धाइमखु । छाय् धायवले वसपोलपिसं लाभ याना विज्यागु ज्ञान “प्रत्येक वोधि” ज्ञान खः, सम्यक सम्बोधि ज्ञान मखु । उकि प्रत्येक बुद्धिं थः छम्हजक निर्वाण लाभि जुइफु, मेपि प्राणिपिं सुइतं निर्वाण लाभ जुइगु ज्ञान वी मफू, अथे धयागु थः छम्हजक तरय् जुइफु मेपित तरेयायमफु । प्रत्येक बुद्धिपिं दश पारमिता व दश उपपारमिता धर्म

पुरेयाना विज्याइसा सम्यक सम्बुद्धं जुइमहेस्यां दश पार मिता, दश उपपारमिता व दशपारमत्थ पारमिता याना: जम्मा ३० गू पारमिता धर्म पुरेयाना: सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त याना: थः नं तरय् जुइगु व लोकयात नं तरेयायेगु लक्ष जुइ । तर भविष्यय् बुद्धं जुइमहेस्यांन प्रत्येक बुद्धं पिनि न्ह्योने थः बुद्धं जुइमा धका: प्रार्थना याना वयेमाःगु नं जुयाच्चन गथे कि सुमेध ऋषि (भविष्यय् गौतम बुद्धं जुइम्ह) दिपंडकर तथागतयागु न्ह्योने थः भविष्यय् बुद्धं जुइगु प्रार्थना यानावःगु खः । अथे हे सुमित्रां (भविष्यय् यशोधरा जुइम्ह) नं नापांतुं पारमिता धर्म पुरेयायं वसपोल नापं सहगामी जुइगु प्रार्थना यानावःगु खः ।

भगवान बुद्धं थःम्ह सम्यक सम्बोधि ज्ञान लाभ याना विज्याय् धुंका दकलय् न्हापां ऋषिपतनय् पञ्च भद्रवर्गिय पिन्त धर्मचक्र प्रवर्तन याना विज्यागु खः । उगु अवस्थाय् भगवान बुद्धं कनाविज्यागु धर्मयात थुइका: दकलय् न्हापां निर्वाण पद प्राप्त याना विज्याःम्ह कौण्डन्य खः । कौण्डन्य निर्वाण पद प्राप्त याना विज्यासां वसपोल यात अर्हत जक धाई छाय् धायवलय् वसपोलयाके निर्वाणय् थंकेगु ज्ञान स्वस्फूर्त उत्पन्न जूगु मखसे भगवान बुद्धं कना विज्यागु धर्मश्वरण याना: तिनि प्राप्त जूगु खः । कौण्डन्य अर्हत जुई धुंकातिनि भगवान बुद्धं वसपोलयात प्रवर्ज्या याना विज्याःगु खः ।

सकल प्राणीमात्रया भिं जुइमा, दुःख मदुपिं जुइमा,
भय मदुपिं जुइमा व सुखपूर्वक हवनावने फुपिं जुइमा ।

ताम्राकार हाउस
Tamrakar House

The Family Store

शुक्रपथ, यैं, फोन : २५९९०७, २५९८०७

फ्याक्स : २५९३१७

Shopping Center

पुतलीसडक, यैं, फोन : २४५३४८

सर्वबोधन

■ माधवी (प्र.अ.यशोधरा स्फूर्ति)

हे सखे पासापि ।

जिं धैइगु खन्यंसा ॥

भोपि सकले मिलेजुया ।

देश भिंकेगु स्वेनु ॥

भासन व खं जक ।

यकी मल्हासे थन ॥

ज्या खं भिंकेगु स्वेनु ।

न्हयोने भीपि त्वायनु ॥

धर्मया लिधंसा कया फिसं ।

निस्वार्थपि फिपि ज्वीनु ॥

समाज सुधार यायत थन ।

धर्म वालाक म्हसिके माल ॥

धर्मया लिधंसा महायवं ।

समाज सुधार ज्वीहे मखु ॥

गनतक स्वार्थ भाव दै ।

अनतक देश उन्नति ज्वीहेमखु ॥

हे सखे पासापि फिसं ।

निस्वार्थ जुया नमुनाकेनेनु ॥

मायात्वीया महार (आषाढ पुन्हि सन्दर्भ)

-बुद्धरत्न शाक्य 'क'

(१) वंय ज्वीत हे थाकुम्ह प्राणीं,
ल्यूबल दः म्हगसे व्याव्या व्याव्या : ।
र्याना थःगु थासय् दयों वयां,
द्वाहावन न्हेपन जिके वयाः ॥

(२) छु जुगु थ्य जित, मफुत जि च्वने,
ग्या खःला चिकु आतय् चाल ।
चा यातन थन घ्वाय माः थे,
यज्जु नापं बूखं ल्लाये हथापे चाल ॥

(३) महाराज थौं जि थथे म्हगस खन,
शरीर अथे थथे हे मदया च्वन ।
स्वीके छु धका न्यनेगु गन,
छु ज्वी थुकिया फल स्व-हान ॥

(४) महारानीया म्हगस न्यनां मनं,
कायेके छ्वत ज्योतिष विज्ञजन ।
सकल विज्या ज्योतिषफल पूवंक नं ॥

(५) कायेम्वा धंदा छुं कथंया गनं,
छल्पोलपिनि जकमखु गर्व थनं ।
भिं-ज्वी भिं याई थनं सकसितं,

जुयावःम्ह दूत व मंगल किसीया रूप ॥
अहो ! धात्ये ज्वीमाल थथे ,
विज्ञपिनिं वचन सत्य ।

(६) बुद्धकालये सिंहासनया लिवंसा,
पुरे ज्वीमाल राजा प्रजाया भलसा ॥

(७) धर्थित ईष्ट मित्र सकल मुनां,
मंगल ज्या हनं अन फुक्क जानां ।
गुरु वैरागी जन आपालं हनां,
देछ्वाल धर्थपिंगु श्रद्धा ज्वना ॥

(८) ज्वी मखुत भीगु थ्य दे थन,
राजकुमार विहीन राजदवांर नं ।
सूर्ज चन्द्रया जःथे सकमनं,
राज्य न्यंकः सः लसतां न्यन ॥

विशेष इनाप

कल्पवृक्ष

तथागतयागु चीरस्मरणीय

कृतज्ञस्थानयागु

संस्मरणीय भावना ज्वना पिंडंगु
चिनाखं मुना सफू छगू छगू सकल बौद्धपिं
न्याना गवहाली याना दिवत इनाप ।

सफू दइगु थाय् :-

नातिबज्ज, सफू धुक्, असं
हिमालय बुक सेन्टर, बागबजार ये
ज्ञान बुक हाउस, महापा:, यल ।

थोकया निति : बुद्धरत्न, फोन : ५२५१५१

THE CHANGING ROLE ON BUDDHISM

□ Dr. Bhikkhu Sugandha

It is into such a world that socially engaged Buddhism began to make its appearance in last century. A major aspect of the changing place of the monks and laity in Theravada countries has been the active leadership role taken by men and women in the formation of various movements and devoted to education, public welfare, social service, and political activism.

In one of the Majjhimanikaya of Pali scripture provides relevant background information about the place and role of the Buddhist monk in the society o the Buddha's time. The Buddha's blessed disciple Ananda had a dialogue with a military general. The general expresses his appreciation for the presence of the Sangha; Ananda, in turn, thanks the general for his protection, which enables monks to pursue their practice in a peaceful society. The picture that emerges from this selection of canonical references is that the practice of politics was on the personal level, advising individual rulers to promote more enlightened policies. In short, the Theravada scriptures provide in the social, economic, and political life of its day, not merely an institution pursuing narrowly construed religious ends.

From modern histories of Buddhist countries, it is certainly the case that youth monks are engaging in a range of activities previously seen as being outside the realm o legitimate monastic activity. They provided leadership in the independence movements in Myanmar and Sri Lanka in early twentieth century. Vietnamese monks protested against the corrupt Diem regime in late 1960s through dramatic acts of self-immolation. In the mid-1970s Thai monks became active on both political left and the right. Theravada monks (mostly youth) in South and Southeast Asia are speaking out on a variety of contemporary social and economic issues, including the increasing gap between the rich and the poor in the developing world, the exploitation of women in the workplace and as prostitutes, the scourge of AIDS, and the destruction of the natural environment.

There are many examples in Buddhist countries (Thailand, Myanmar, and Sri Lanka) where youth Buddhist monks have been and continue to participate in programs of rural and urban uplift and social welfare. Despite many monks

Universal Computer Service

7/97, Majipat, Jaisidewal, Kathmandu, Nepal
Phone : 225904 (Off.), 255764 (Res.)

Our Service : Windows Package Training, Desktop Publishing, Translation English to Nepali, Nepali to

working closely for economic uplift, community development ecological preservation and social welfare there are also numbers of Buddhist monastery where a treatment for drug addicts are given by applying Buddhist teachings, disciplines together with herbal remedies. Similarly, there is Buddhist monastery where monks give refuge to AIDS patients by taking care of them and teaching them to cope with it with the help of Buddhist teachings and meditation together with modern medicine and herbal remedies. This might be a coincident that these changes of roles initiated by monks were all in their youth!

Youth, I would like to present with an example of a youth monk who has successfully socially engaged in applying the Buddhist teaching to youth prisons in Great Britain as how one can re-channel the role of youth in today's need. He is a British monk Ven. Khemadhammo, the founder and spiritual director of 'ANGULIMALA,' the Buddhist Prison Chaplaincy Organization founded in February 1985. He was a youth of 27 years old when he took drastic change from an actor to a peace loving Buddhist monk in Thailand in 1971. In pursuit of

the story of the Angulimala in Buddhist monk Ven. Khemadhammo initiated to preach Buddhist teaching and meditation to prisoners in different prisons of Great Britain from 1977.

Writing about its establishment, Ven. Khemmadhamma writes, "The story of Angulimala teaches us that the possibility of enlightenment may be awakened in the most extreme of circumstances, that people can and do change and that people are best influenced by persuasion. The Buddha explained his teaching in its simplest and most universal form as, 'Give up what is unwholesome of all the Buddhas.' It reminds us that behind the exoticism and intellectualization, the need for practical application lies at the core of everything the Buddha said."

The story on how the youth Ven. Khemmadhammo, a monk of meditation came about to apply the Dhamma to prisoners in UK is an inspirational story for all youth in itself. He changed the role of a temple from waiting for people to come to the temple, for prisoners he took the temple to them in prison. This is an example of how a role of youth can bring a

With best compliments

中国出口商品基地建设（西藏）公司

China National Export Bases Development (Tibet) Co.
No. 75 Jmzhu Xilu Lhasa City, Tibet

big change in society. He recalls:

When I decided to respond to those original requests back in 1977, I had to consider what I had to offer people locked up in prison. I, after all, had never been incarcerated, I had never been in a prison, I didn't know where they were and I wasn't even sure I had ever seen one. When I sat down to think about it I realized that I had also spent quite a lot of my time shut away in small spaces and I too had to face myself in that solitude. There were differences of course. I had made that forest monastic seclusion my choice and as I sat and faced myself I had had at my disposal an armory of meditation techniques as well as the guidance, the example, the wisdom and the support of those who taught

me. I had also been purposefully seeking to understand my life. There were differences but there were similarities. I too had been uncomfortable and it was my sense of unease that had led me to look beyond the then narrow confines that restricted me for answers. Yes, I realized, I did understand something about imprisonment. And after all, aren't we all imprisoned by our greed and aversion, by our ignorance, and our prejudices and attachments. And it was my belief then, as it is now, that while I have yet to pass through the gate that is Liberation, Buddhist techniques equip me with the means to do so. Thinking along these lines, I decided that I did have something to offer those in prison.

छैन राग जस्तो आगो छैन द्वेषसमान अपराध
छैन पञ्चस्कर्ध जस्तो दुःख छैन शान्ति समान सुख ॥

With Best Compliments

Pasupati Trading Co.
F.D. 46 Pitampura, New Delhi

रेकी ! रेकी !! रेकी !!!

स्वस्थ र सुखी संसारको निर्माण गर्ने
अपार शक्ति रेकी

करुणा रेकी तथा लामाकेरा

कुनै पनि शारीरिक वा मानसिक रोगहरु
जस्तै : चिन्ता, तनाव, नैराश्यता, अनिद्रा,
टाउको दुखाई, डर, नशा सम्बन्धी रोग,
बाय हड्डी खिडउको, मुत्र एवं पित्त थैली
पत्थरीको सफलताका साथ उपचार
भइरहेको छ ।

नेपाल रेकी द्यान केन्द्र

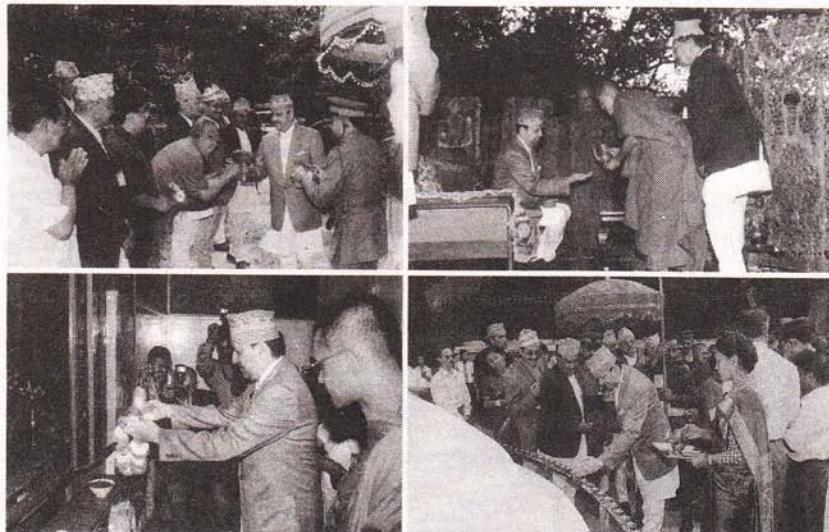
सामाख्यसि, काठमाडौं, फोन : ३६७५११, ३६०५१२

बौद्ध गतिविधि

समाचार साट

लुखी होतु डेस्क

श्री ५ महाराजाधिराजको समृद्धिको कामना गरी भिक्षु संघवाट महापरित्राण पाठ

१३ श्रावण, आनन्दकुटी। श्री ५ महाराजाधिराज ज्ञानेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको ५६ औं शुभजन्मोत्सको उपलक्ष्यमा भिक्षु महासंघवाट आनन्दकुटी विहारमा मौसुफको सुस्वास्थ्य, सम्वृद्धि, उत्तरोत्तर अभिवृद्धि एवं चिरायुको कामना गरी दिनभरी महापरित्राण पाठ

सम्पन्न भयो। मौसुफ सरकार स्वयं सवारी होइबक्सेको सो महापरित्राण पाठको बेला प्रथमतः बुद्धको पवित्र अस्थिधातु विधान गरिको चैत्यमा दीप प्रज्ज्वलन गरी पूजा अर्चना गरि बक्स्यो। त्यसपछि भिक्षु महासंघवाट भइरहेको महापरित्राणपाट श्रवण गरिबक्स्यो। अन्तमा मौसुफ सरकारको बाहुलीमा आनन्दकुटी विहारका गुठीका अध्यक्ष आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरले परित्राणको सूत्र धागो बाँधिदिनुभयो भने मौसुफ सरकारले जल पनि ग्रहण गरि बक्स्यो। मौसुफ सरकारले भिक्षुसंघलाई अष्टपरिष्कार एवं अन्य वस्तु दान गरिबक्सेको थियो। सो महापरित्राण आनन्दकुटी दायक सभाको आयोजनामा सम्पन्न भएको थियो।

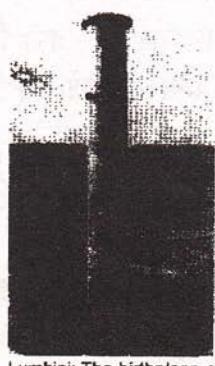
Vision TOURS & TRAVELS (P.) Ltd.
(A Quality Tour Operator in Nepal)

PO BOX: 10666 THAPATHALI, KATHMANDU, NEPAL

TEL: 244114, 258326, FAX: 977-1-244114/524588

Email: vision@wlink.com.np, Website: www.vsiontours.com

- Inbound Tour & Outbound Tour
- Air Ticketing
- Cultural & Religious Tour
- Hotel Booking

Lumbini: The birthplace of Lord Buddha

धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस सम्पन्न

श्रावण द, काठमाडौं। विभिन्न महत्वपूर्ण संयोगले पूर्ण आषाढ पूर्णिमा अर्थात २५९१ औं धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस विविध धार्मिक उत्सवको आयोजना गरी मनाइएको छ। प्रत्येक वर्ष भैं गण महाविहारको सकृतामा बुद्धको प्रतिमालाई हातीमाथि राखी वाजा गाजाका साथ नगरपरि क्रमा गरी यसवर्ष पनि धर्मचक्र दिवस मनाइयो।

नगदेश:

नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्यायम्ह पूजःको संयुक्त आयोजनामा धर्मचक्र दिवस मनाइयो। नगरपरि क्रमा पछि न्हुच्छे कुमार सिङ्केमनको सभापतित्वमा धार्मिक सभाको आयोजना गरियो। सो सभामा नगदेश बौद्ध समूहका सचिव कुण्ठकुमार प्रजापतिले आषाढ पूर्णिमाको महत्ता माथि प्रकाश पार्नुभयो।

विराटनगर:

युवा बौद्ध संघ, विराटनगरले धर्मचक्र प्रवर्तन दिवसको अवसर पारी द औं रक्तदान कार्य आयोजना गरेको छ। रक्तदान सभामा विराट बौद्ध संघका अध्यक्ष श्री धर्मकुमार हलुवाइ तथा युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष मोहन कृष्ण ताम्राकारले आषाढ पूर्णिमाको महत्व र रक्तदान जीवन दान विषयमा चर्चा गर्नुभयो। सुवेदी वन्धुहरू उद्धव, प्रेम, गोविन्द र उमेश, राजन कंडेल, रवि तुलाधर, विजया शाक्य, देवीमाया ताम्राकार, मायादेवी ताम्राकार, नेमकृष्ण ताम्राकार, चन्दिका शाक्य तथा उपासिका संघको सहयोगमा सो रक्तदान सम्पन्न भएको छ।

बेनी (म्यागदी):

बेनीस्थित बौद्ध चैत्य परिसरमा म्यागदी बौद्ध संघको आयोजनामा धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस समारोहको आयोजना

गरियो। संघका अध्यक्ष नरवहादुर थापा मगर, सचिव याम शाक्य, महिला बौद्ध संघका अध्यक्ष विष्णु शाक्य (स्मृति) तथा युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष रमेश श्रेष्ठले आषाढ पूर्णिमाको महत्व वारेमा प्रकाश पार्नुभयो। सो समारोहमा ज्ञानमाला समूहव्याङ्ग ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिएको थियो।

शोकसभा (नेवारी)

श्रावण १७, ललितपुर।

नेपालभाषा साहित्यया स्थलय थःत जीवनकालिं पानाविज्याःम्ह अथक साधक, छम्ह निर्भीकम्ह न्यलुवा, छम्ह सशक्तम्ह चर्चमि अले जनस्तरं नीस्वनातःगु नेपालभाषा ऐकेदेमि (Academy) या हनेवहम्ह भाइस-चान्सिलर भिक्षु सुदर्शन महास्थाविर ध्वहे दिल्लाथः १२ कुन्हु ख्वीच्यादैया वैसय मत्यवं हे आकाभाकां दिवंगत जुयाविज्यात। थुकिं बौद्ध धर्म दर्शनया क्षेत्रय् व नेपालभाषा साहित्यया क्षेत्रय् तःधंगु अपूरणीय क्षति जूवल। दिवंगत जुयाविज्याःम्ह श्रद्धेय भन्तेयागु निर्वाण पद कामना यासें वसपेन्याला लुम्तिइ यलया लायकुली १. च्वसापासा २. नेपाल भाषा परिषद् ३. नेपालभाषा ऐकेदेमियाःगु जुल। उगु सभास् सत्यमोहन जोशी, फणीन्द्र रत्न वज्राचार्य, प्रकाश प्रधानाङ्ग भूषण प्रसाद स्यस्यपिस न्ववानादीगु खः।

बेनीमा बौद्ध गतिविधि

बेनी वजारका युवाहरूमा बौद्ध जागरण त्याउने उद्देश्यले भिक्षु सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र र श्रामणेर ध्यानर त्व भिक्षाटनमा लाग्नु भएको छ। म्यागदी बौद्ध संघ, युवा बौद्ध संघ, महिला बौद्ध संघ पनि सक्रिय भएर लागेको छ। प्रत्येक शनिवार श्रद्धावान गृहस्थीको घरमा बुद्धपुजा धर्म देशनाको कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आइरहेको तथा कसैको घरमा नुहंदा बेनीस्थित बौद्ध चैत्यस्थलमा गरिर्दै आएको

Ajay Overseas (Pvt.) Ltd
(Importer & Exporter)

Head Office : Ward No. 16, Vanasthali, Branch Office : Ward No. 24, Wotu Tole

कुरा संघका सचिव याम शाक्य बताउनु हुन्छ । बेलाभेलामा मैत्रीभेटघाट एवं मैत्रीभोजन, भिक्षु सम्यक सम्बोधी प्राणपुत्रवाट धार्मिक प्रवचन हुँदै आएको छ । म्यागदी बौद्ध संघका अध्यक्ष यञ्जनलाल शाक्य शनिवारीय बुद्धपूजा प्रभावकारी भएकोले यसलाई व्यवस्थित रूपमा निरन्तरता दिने पक्षमा हुनुहुन्छ ।

युवा बौद्ध संघब्दारा निश्चल कक्षा सञ्चालन

१ श्रावण, बागलुङ । बालबालिकाहरूलाई अनुशासित, आत्मनिर्भर बनाउनुका साथै परियति शिक्षा दिने उद्देश्य बोकी बागलुङ युवा बौद्धसंघले निःशुल्क बाल कक्षा सञ्चालन गरेको छ ।

ज्ञानोदय बुद्ध विहारको भवनमा सञ्चालन हुने बालकक्षामा आउने विभिन्न विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको गृहकार्य गराउनुका साथै अन्य रचनात्मक कियाकलापको आयोजना गरी उनीहरूलाई स्वावलम्बी र सक्षम बनाउने लक्ष्य संघको रहेको छ । दैनिक बेलुकी ४:३० बजे देखि ६:३० बजे सम्म सञ्चालन हुने कार्यमा संघका सदस्यहरू स्वयम्भेवकको रूपमा लागेका छन् । कक्षाका लागि दुइ शिक्षक नियुक्ती गर्ने तथा जातीय, लैडिंग, धार्मिक कुनै भेदभाव नराखी सञ्चालन हुने उक्त कक्षाका हालका लागि भिक्षाटनवाट उठेको भिक्षा, दाताहरूवाट प्राप्त हुने चन्दा र पुस्तक विक्री वितरणवाट हुने आम्दानी रहने जानकारी संघका कोषाध्यक्ष दिपेन्द्र शाक्य एवं सचिव सुदिप राजभण्डारी बताउनुहुन्छ ।

बागलुङमा बौद्ध पुस्तकालय स्थापना हुने आषाढ २९ बागलुङ ।

२०५३ सालमा स्थापित भई विविध रचनात्मक कार्यकमहरू सञ्चालन गर्दै आईरहेको ज्ञानोदय बुद्ध विहार को भातृ संस्था बागलुङ युवा बौद्ध संघले विहारको नवनिर्मित भवनमा बौद्ध पुस्तकालय (Buddhist Library) स्थापना गर्ने भएको छ ।

बुद्ध शिक्षा प्रचार-प्रसार गराउन उक्त पुस्तकालयमा बुद्ध शिक्षा सम्बन्धी पुस्तक राखिनुका साथै नैतिक शिक्षा दिने खालका पुस्तकहरू पनि राखिने भएको कुरा संघका अध्यक्ष दीपंकर शाक्य बताउनु हुन्छ ।

नेपाल बौद्ध परिषदको दोश्रो निर्वाचन

१ आषाढ, ललितपुर ।

नेपाल बौद्ध परिषदको कार्यकारिणी समितीको दोश्रो निर्वाचन सम्पन्न भएको छ ।

महिश्वराज बज्राचार्यको अध्यक्षात्मा गठित नया कार्य समितिका उपाध्यक्षब्द्य शान्तहर्ष बज्राचार्य र डा. लक्ष्मण शाक्य रहनु भएको छ । यसरी नै महासचिवमा बज्र आचार्य कनक, सचिवमा युवराज बज्राचार्य, कोषाध्यक्षमा मीनवहादुर बज्राचार्य, सहकोषाध्यक्षमा चन्द्रवहादुर बज्राचार्य, तथा पूर्णमान चित्रकार, धर्म निभा: सर्वज्ञराज बज्राचार्य, बावुरल शाक्य सदस्य रहेका छन् ।

महास्थविर भिक्षु सुदर्शन को स्मृतिमा शोकसभा सम्पन्न

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष, नेपाल भाषा एकेडेमीका उपकुलपति, लुम्बिनी विकास कोषका सल्लाहकार, धर्मोदय सभाका पूर्व अध्यक्ष एवं वर्तमान धर्मानुशासक, बौद्ध इतिहास, संस्कृत एवं पुरातत्वविद, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा व्याप्तिप्राप्त विव्दान श्रद्धेय दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको पुण्यस्मृतीमा विभिन्न क्षेत्रमा श्रद्धाङ्गली सभाको आयोजना गरियो ।

धर्मोदय सभाको तत्वावधानमा विभिन्न बौद्ध संघ, संस्था, बौद्ध जनजातिहरूको सहभागितमा श्रावण २० का दिन श्रीकीर्ति विहार कीर्तिपुरमा वृहत शोक श्रद्धाङ्गली सभाको आयोजना गरियो । दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविर लाई निर्वाण कामना गरी स्थविरवादी बज्रयानी र महायानी परम्पराले मरणानुस्मृति पाठ सम्पन्न पछि भिक्षु कोण्डन्यले उहाँको बुद्धशासनिक बहुआयामिक व्यक्तित्व, कृतित्व, योगदान एवं जीवनीपक्ष बारे प्रकाश पाई उहाँको निधनले बौद्ध जगतलाई अपूरणीय क्षति भएको स्तव्य कुरा प्रकाश पार्नुभयो । अखिल भारतीय भिक्षु संघका अध्यक्ष अग्र महापण्डित, भिक्षु जानेश्वर, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका पूर्व अध्यक्ष आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप तथा श्रद्धाङ्गली सभाका सभापति एवं धर्मोदय सभाका अध्यक्ष लोकदर्शन बज्राचार्यले निर्वाण कामना गर्नुभयो ।

बैनीमा शोक सभा

१८ श्रावण । म्यागदी बौद्ध संघको आयोजनमा दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको निर्वाण कामना गरी शोक सभाको आयोजना गरियो । सो सभामा संघका संस्थापक अध्यक्ष प्रकाश कुमार श्रेष्ठ, संघका अध्यक्ष यञ्जनलाल शाक्य, सल्लाहकार सदस्य हरिकृष्ण श्रेष्ठ, संघका सचिव याम शाक्य आदिले उहाँको बहुआयामिक व्यक्तित्व बारे प्रकाश पार्नु भयो ।

सम्यक्-बोधि समाजः

श्रद्धेय दिवंगत भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको निर्वाण कामना गरी सम्यक् सम्बोधि समाजले श्रद्धाङ्गली सभाको आयोजना गरेको सो सभामा पूर्णकाजि ताम्राकार, डा. सानुभाइ डंगोल, डा.लक्ष्मण शाक्यले उहाँको योगदान वार प्रकाश पार्नुभयो ।

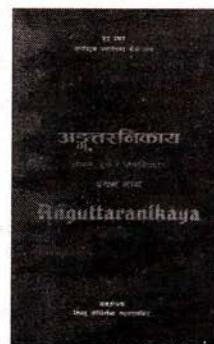
वीरपूर्ण पुस्तक संग्राहालय

२५, श्रावण, ललितपुर । वीर-पूर्ण पुस्तक संग्राहालयले राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय क्षेत्रमा ख्याति प्राप्त विव्दान भिक्षु श्रद्धेय सुदर्शन महास्थविरको व्यक्तित्व र योगदान सम्बन्धमा विविध क्षेत्रका व्यक्तित्व सम्मिलित श्रद्धाङ्गली सभाको आयोजन गरेको सो कार्यक्रममा भिक्षु कोण्डन्य, धर्मरत्न शाक्य, सत्यमोहन जोशी, डा. केशवमान शाक्य, दुण्ड बहादुर बज्राचार्य, थाइलैण्डका महामहिम राजदूतले मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो ।

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष श्रद्धेय भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा सो सभा सम्पन्न भएको थियो ।

अंगुत्तर निकाय प्रकाशित

१५ आषाढ़ , बनेपा । त्रिपिटक अन्तर्गत सूत्रपिटकको अंगुत्तर निकाय नेपाली भाषामा प्रकाशित भएको छ । बनेपाका मेयर डा. सुरेन्द्र बहादुर बाडेवारा विमोचित उक्त ग्रन्थ भिक्षु बोधिसेन महास्थविरले अनुवाद गर्नुभएको हो । बोधिचर्या विहारमा अ.ने.भि.महासंघका अध्यक्ष भिक्षु

बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा विमोचन समारोह हुँदा महास्थविर भिक्षु अश्वघोष र सुदर्शन, अनुवादक भिक्षु बोधिसेन र मयर सुरेन्द्र बाडेले पुस्तक महत्ता माथी प्रकाश पार्नुभयो । ३३१ पृष्ठमा तिक निपातको मङ्गल वर्गोसम्म गरी प्रथम भागको रूपमा प्रकाशित उब्त ग्रन्थ धर्मदानको रूपमा उपासक ज्ञानज्योती तथा लक्ष्मीप्रभा कंसाकार परिवारबाट प्रकाशित भएको हो ।

सम्यक संस्कार पंकाशित

भिक्षु सम्यक सम्बोधि प्राणपुत्रद्वारा लिखित एवं सम्पादित

सम्यक संस्कार ११६ पृष्ठको पुस्तक

महिला बौद्ध संघ, बागलुड र म्यार्दी बौद्ध संघ, बेनीका संयुक्त प्रयासमा प्रकाशित भएको छ । बौद्ध संस्कार पद्धतिलाई यस पुस्तकको अध्ययन गर्नु फलदारी हुने देखिन्छ ।

ललितपुरमा बौद्ध हाजिर जवाफ सम्पन्न

११ श्रावण, ललितपुर । बौद्ध युवा

कमिटि परिवार भटापोलको आयोजनामा ३० औ ललितपुर जिल्लाव्यापी बौद्ध हाजिर जवाफ प्रतियोगीता सम्पन्न भयो । २१ वटा समूह सहभागी रहेका उक्त प्रतियोगिताको

फाइनलमा क्रमशः जनविकास पुस्तकालय श्रीबहाल, दीपकर परियति नागबहाल, श्रिस्तूपा श्रीबहाल र शाक्यसिंह परियति थैना प्रथम, द्वितीय, तृतीय र चौथो भएको थियो । राज सभा स्थायी समितिका अध्यक्ष डा. केशरजंग रायमाझीको प्रमुख आतिथ्यत्वमा सम्पन्न फाइनल प्रतियोगितामा आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, अ.धर्मवती, सशस्त्र प्रहरीका प्रमुख कृष्णमोहन श्रेष्ठको पनि सहभागी रहेको थियो ।

दोश्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन हुने

२९ श्रावण, काठमाठौ । प्रधानमन्त्री श्री शेरबहादुर देउवाको अध्यक्षतामा १५१ सदस्सीय दोश्रो विश्व बौद्ध शिखर सम्मेलन मूल समारोह समिति गठन भएको छ । यही आउने मंसिर १४, १५, र १६ गरी तीनदिन भव्यरूपमा हुने उक्त शिखर सम्मेलनको कार्य युद्धस्तरमा हुनेकुरा लुम्बिनी विकास कोषमा अध्यक्ष एवं माननीय सस्कृत मन्त्री बलबहादुर केसीले बताउनु भएको छ । साथै प्रत्येक ५ वर्षमा लुम्बिनी सम्बन्धी योगदान दिनेलाई ५०,००० अमेरीकी डलर पुरस्कार प्रदान गरिने कुराको पनि घोषण गरिएको छ ।

नारायण घाटमा विशेष पूजा

नारायणघाटमा विशेष पूजा रुद्र कुमार शाक्य सपरि वारको आयोजनामा नारायणघाटमा विशेष बृह पूजा, धर्मदेशना, दानप्रदान कार्य सम्पन्न भएको ।

जनगणना तथ्याङ्क सम्बन्धी अन्तक्रिया

सम्पन्न दशौं राष्ट्रिय जनगणना २००१ को विषयलाई मुख्य विषय बनाइ यौटा बृहत अन्तक्रियाको आयोजना गरियो, सभामा अध्यक्ष लोकदर्शन बज्राचार्यको सभापतित्वमा महासचिव सुवर्ण शाक्यद्वारा स्वागत पछि डा.हर्ष गुरुङले जनगणना २००१ ई

अनुसार जातीय तथ्यांक प्रारम्भिक लेखाजोखा नामक कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभयो । डा. कृष्ण वहादुर भट्टचन, डा. मंगलसिंह द्वारा, डा. विद्यावीर सि. कसाकारले टिप्पणी गर्नुभयो भने अन्य सहभागीहरूलाई राखेका जिज्ञासालाई डा. हर्ष गुरुङले स्पष्टीकरण दिनुभयो ।

पञ्चवीरसि सिरपा: प्रदान

२५ श्रावण, काठमाडौं ।

युवा बौद्ध समूहले विगत केही वर्ष अगाडी देखि सन्ध्याटाइम्स दैनिकमा प्रकाशित हुने बुद्धधर्म सम्बन्ध लेख र चनालाई मुल्यांकन गरी प्रदान गरिने 'पञ्चवीर सि' सिरपा: ('पुरस्कार') यसपालि डि. आर. ऋषि र बुद्धलक्ष्मी वज्राचार्यलाई प्रदान गरिएको छ । युवा बौद्ध समूह, काठमाडौंका अध्यक्ष शान्तरत्न वज्राचार्यको सभापतित्वमा भएको सो पुरस्कार समारोहमा समूहका धर्मानुशासक भिक्षु अश्वघोष महास्थिवर, सुरेश मानन्धर, त्रिरत्न मानन्धर आदिले मन्तव्य प्रकाश पार्नुभयो ।

दशौं वक्तृत्व कला पर्व सम्पन्न

१ भाद्र, नागवहाल । दिपंकर परियति शिक्षालयको आयोजनामा दशौं वक्तृत्व कला पर्व ललितपुरका पूर्व मेयर बुद्धिराज वज्राचार्यको प्रमुख अतिथ्यत्वमा सम्पन्न भयो । शान्ति नायक बुद्धको जीवनमा पाँच संयोगले पूर्ण आषाढ पूर्णिमाको उपलक्ष्यमा आयोजित सो पर्वमा परियति शिक्षा केन्द्रका विद्यार्थी एवं बौद्ध अध्ययन संस्थाका प्रतिनिधिहरूले भाग लिएका थिए । सहभागी सबैलाई पुरस्कार वितरण गरिएको थियो ।

धर्मोदय सभाको तत्वाधानमा गत २०५८ सालमा गुला धर्म-देशना प्रारम्भ

यसपालि पनि गुला धर्म-देशना विविभिन्न विहार हरूमा भैरहेको छ । आनन्दकुटी विहार, श्रीघः विहार, धर्मकीर्ति विहार, ध्याकुटी विहार (बनेपा), मा विहानीपख र श्रीघः विहा, मणिमण्डप महाविहार, वेलुवनाराम-थेचो, सुवर्ण छत्रपूर लु भू सिद्धिमंगल विहार-थसीमा श्रद्धेय भन्ते गुरुमाहरुवाट धर्मदेशनावाट कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको छ ।

परियति शिक्षाका शिक्षक शिक्षिका तालिम प्रारम्भ २, भाद्र, विश्वशान्ति ।

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा परिषदका शिक्षाध्यक्ष

एवं अ.ने.भि महासंघका अध्यष भिक्षु बुद्धघोष महास्थिवर को सभापतित्वमा सप्ताहव्यापी शिक्षक शिक्षिका प्रशिक्षण तालिमको उद्घाटन समारोह पछि व्यवस्थापन समितिमा संयोजक पदमज्योति नियमावली बारे जानकारी तथा पाठ्यक्रम विकास समितिका संयोजक कोण्डन्यले नयाँ र पुरानो द्वै पाठ्यक्रम विषमा चर्चा गर्नुभयो यसरी नै परियति शिक्षाका विषयगत सुश्री अमिता धाख्वाले चर्चा गर्नुभयो विभिन्न परियति शिक्षा केन्द्रका ३५ जना शिक्षक शिक्षिका सम्प्रित हरु प्रशिक्षणमा डा. गणेश भाली र डा. वज्राज शाक्यले विविध प्राणली अपनार्य प्रशिक्षण दिई हुनुहुन्छ । भन्नेकुरा शिक्षक शिक्षिका तालिम व्यवस्था समितिका संयोजक अ. ब्राणवती बताउनु हुन्छ । शान्तिवनमा शान्ति शिविर

१. भाद्र शान्तिवन । गोदावरी स्थित शान्ति वनमा निर्मित २५ फीटको बुद्धको प्रतिमा परिसरमा पहिलो पल्ट एकदिने शान्ति शिविर सम्पन्न भयो । ३५ जना सहभागीहरूलाई बौद्ध ध्यान पद्धति र शान्ति विषयक प्रवचन भएको थियो । बुद्धद्वारा देशित मनोशान्तिका सारगार्मित जीवनोपयोगी उपदेशहरूलाई जनमानसमा फिजाउन विजय वज्राचार्यद्वारा निर्माण गरिएको उक्त शान्ति वन निश्चित रूपमै शान्ति प्रदायक स्थल भएको कुरा सहभागीहरूले अनुभूति प्राप्त गरेको अभिव्यक्ति प्रकट गरेका छन् । शिविरमा सहभागीहरु सबैलाई भोजनादि आवश्यक सम्पूर्ण व्यवस्था समेत दाता विजय वज्राचार्य परिवारले नै व्यहोनु भएको थियो । सो शान्ति शिविर भिक्षु हरु कोण्डन्य, निग्रोध र उदय भद्रले संचालन गर्नुभएको थियो । शान्तिलाई बढवा दिन विविध रचनात्मक कार्य संचालन गर्ने उद्देश्य बोकी स्थापित शान्तिवनमा हाल ३ वटा कुटी तयार भैसकेका छन् भने यसपाली भिक्षु उदयभद्र वर्षवास बस्नुभएको छ ।

प्रत्येक शनिवार भिक्षु श्रामणेरहरुको सहभागितामा बुद्धपूजा धर्मदेशना कार्य पनि भइरहेको छ । यसरी शान्तिवन परिसरका बाल बच्चाहरूलाई पुस्तक पुस्तिकाहरु पनि वितरण कार्यहरु पनि गरिएको थियो । शनिवार शान्तिवनमा रोटी, खाना पनि वितरण गर्ने कायू गरिदै आएको छ । भिक्षु कोण्डन्य, भिक्षु निग्रोध र दाता विजय वज्राचार्य लगायत शान्ति संघले शान्तिवन मार्फत विश्वमा बुद्धको शान्ति सन्देशलाई फिजाउन International Peace March गर्दै जाने सोचलाई कार्यरूप दिने तर्फ लागीरहनु भएको छ ।